

Az Educatio Kht. Kompetenciafejlesztő oktatási program kerettanterve

– Idegennyelvi kompetencia –

Általános iskola 1–8. évfolyam

Magyar mint idegen nyelv (haladó szint)

**A nem magyar anyanyelvű haladó szintű és
a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók nyelvi fejlesztésére**

2008

A kiadvány a Nemzeti Fejlesztési Terv Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program
3.1.1. központi program (Pedagógusok és oktatási szakértők felkészítése a kompetencia
alapú képzés és oktatás feladataira) keretében készült.

Fejlesztési programvezető

Kuti Zsuzsa

Felelős szerkesztő

Burom Márton

©

Szerzők

Berczeliné Szirmai Márta
Kárpáti Tünde (4.2 és 7.2 fejezet)
Kuti Zsuzsa
Szalagyi Csilla

Educatio 2008

TARTALOM

1. BEVEZETÉS

2. A KERETTANTERV ÉS A NEMZETI ALAPTANTERV KAPCSOLATA

2.1. KIEMELT FEJLESZTÉSI FELADATOK

2.2. A NEM MAGYAR ANYANYELVŰ TANULÓK MAGYAR MINT IDEGEN NYELVI KOMPETENCIÁJÁNAK ÉS A HALMOZOTTAN HÁTRÁNYOS HELYZETŰ TANULÓK NYELVI FEJLESZTÉSÉRE KÉSZÜLT KIEGÉSZÍTŐ, KERESZTTANTERVI ANYAGOK

3. A MAGYAR MINT IDEGEN NYELV OKTATÁSÁNAK ÁLTALÁNOS CÉLJAI ÉS FEJLESZTÉSI FELADATAI

3.1. A MAGYAR MINT IDEGEN NYELV OKTATÁSÁNAK CÉLCSOPORTJA

3.2. A MAGYAR MINT IDEGEN NYELV OKTATÁSÁNAK ÁLTALÁNOS CÉLJAI

3.3. A MAGYAR NYELV OKTATÁSÁNAK FEJLESZTÉSI FELADATAI

4. A NEM MAGYAR ANYANYELVŰ HALADÓ SZINTŰ NYELVTANULÓK MAGYAR MINT IDEGEN NYELVI KOMPETENCIÁJÁNAK ÉS A HÁTRÁNYOS HELYZETŰ TANULÓK NYELVI FEJLESZTÉSI CÉLJAI AZ 1–8. ÉVFOLYAMON

4.1. ÁLTALÁNOS FEJLESZTÉSI CÉLOK

4.2. NYELVI FEJLESZTÉSI CÉLOK

5. A KOMPETENCIAFEJLESZTÉS MÓDSZERTANI ALAPELVEI

5.1. TEVÉKENYSÉGALAPÚ MEGKÖZELÍTÉS

5.2. AUTENTIKUS ANYAGOK HASZNÁLATA

5.3. KERESZTTANTERVI MEGKÖZELÍTÉS

5.4. KOOPERATÍV TANULÁS

5.5. ÖNÁLLÓ TANULÓVÁ NEVELÉS

5.6. DIFFERENCIÁLÁS

5.7. TANÁRI ÉS DIÁK SZEREPEK

5.8. A TANÓRAI NYELVHASZNÁLAT

6. ÉRTÉKELÉSI ALAPELVEK ÉS MÓDSZEREK

6.1. ALAPELVEK

6.2. PÉLDÁK AZ ALAPELVEKET MEGVALÓSÍTÓ LEHETSÉGES ÉRTÉKELÉSI MÓDSZEREKRE

7. A KERETTANTERV ADAPTÁLÁSÁNAK LEHETSÉGES MÓDJAI

7.1. A KERETTANTERV CÉLJAI, LEHETSÉGES TANANYAGFEJLESZTÉSI IRÁNYOK

7.2. AZ 1-8. ÉVFOLYAM NEM MAGYAR ANYANYELVŰ HALADÓ SZINTŰ NYELVTANULÓI SZÁMÁRA ÉS A HÁTRÁNYOS HELYZETŰ TANULÓK NYELVI FEJLESZTÉSÉRE AJÁNLOTT TÉMAKÖRÖK, NYELVI TARTALMAK ÉS VÁRHATÓ NYELVI EREDMÉNYEK

8. SZAKIRODALOM

1. BEVEZETÉS

Korunk társadalmát a nemzetközi gazdasági, kulturális és személyes emberi kapcsolatok sokfélesége jellemzi. Minden korábbinál nagyobb mértékű az információ- és árucseré, valamint az országok közötti népességvándorlás. Az utazások vagy speciális egyéni élethelyzetek alkalmával már gyermekkorban is találkozhatnak idegen anyanyelvű gyerekek a magyar nyelvvel, kultúrával, szokásokkal. A telekommunikáció, a média és az informatika szintén közös vérkeringésbe kapcsolta a világ népeit. Az egyéni kapcsolattartáson túl az Európai Unió is számos törekvéssel és programmal igyekszik elősegíteni a közösség országaiban tanuló gyerekek és fiatalok együttműködését.

A gyermekkori nyelvoktatás sikerét megalapozhatjuk a korszerű tanuláselméleti illetve nyelvszemléleti megközelítések alkalmazásával. A holisztikus nyelvszemlélet a nyelvet - mint organikus rendszert - egységében és teljességében kívánja bemutatni a tanulók számára, általuk értelmezhető szituációkon és kommunikációs helyzeteken keresztül. A nem magyar ajkú tanulók idegen nyelvként a beszélt nyelven keresztül találkoznak a magyar nyelvvel, értik meg illetve gyakorolják azt. A nyelvtanulás első szakaszában kiemelt szerepe van a szókincsfejlesztésnek és aszóbeli interakciónak.

A magyar nyelv a kevésbé ismert és elterjedt nyelvek közé tartozik, de a közhiedelemmel ellentétben nem „kisnyelv”, hiszen a világon beszélt nyelvek között a 36-40. helyen található.

A mai értelemben vett *magyar mint idegen nyelv* elnevezés – nemzetközi terminológiák alapján – a 20. század közepén alakult ki és terjedt el, elsősorban a felnőttoktatás – különösen a felsőoktatás – keretei között. „A *magyar mint idegen nyelv* intézményes tanítása a külföldi egyetemeken létesített magyar tanszékek és lektorátusok

megszervezésével kapott adekvát formát.”¹ Tehát elsősorban a felsőoktatásban terjedt el, s csak ezt követően jelent meg a közoktatásban. Vagyis „*a magyar mint idegen nyelv*” terminológia esetlegesen, más megnevezésekkel együtt a külföldi hallgatók magyarországi szakképzésének megindulásához kapcsolódva jelenik meg a szakirodalomban.² Klasszikusan tehát *a magyar mint idegen nyelv oktatás* kifejezetten a külföldi, nem magyar ajkú tanulók magyar nyelvre tanítását jelenti.

A 2.2. pontban emellett szó lesz olyan magyar mint idegen nyelvi modulokról is, melyek a fejlesztés utolsó szakaszában készültek. Itt kiemelt szerepet szántunk a magyar mint idegen nyelv fejlesztésének a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók számára is, elősegítve ezzel integrációjukat.

A magyar mint idegen nyelv oktatása önálló szakmaként az 1980-as években különült el, ez azt jelenti, hogy ugyan már korábban is eredményesen művelték ezt a szakterületet, a tanárképzés, a szervezeti keretek, a tankönyvkiadás területén mindössze a nyolcvanas években következtek be a mai állapotot is meghatározó változások.

A jelenlegi *magyar mint idegen nyelv* tankönyveket, segédanyagokat, módszertanokat elsősorban a felnőttek képzésére dolgozták ki a szakemberek. Ezek az anyagok azonban nem alkalmasak a 6-18 éves korosztály *magyar mint idegen nyelv* oktatására. Sajnálatos módon nincsenek olyan tantervek, tanmenetek, tankönyvek, munkafüzetek és egyéb taneszközök, módszertani segédanyagok, amelyeket a közoktatásban eredményesen lehetne alkalmazni. Így tehát szükségessé válik olyan programok kidolgozása, amelyek figyelembe veszik az érintett korosztály sajátosságait, igényeit, érdeklődését.

A felnőttekhez képest az iskoláskorú gyerekeknél nem elhanyagolható szempont, hogy környezetükben általában olyan magyar anyanyelvű tanulókkal érintkeznek, akikkel a magyaron kívül nincs más közös beszélt idegen nyelvük, illetve nem beszélnek az ő anyanyelvét. Az egyetlen kapcsot a magyar nyelv jelenti számukra, ami egy bizonyos nyelvi szint elérése után jelentősen meggyorsítja a nyelvelsajátítást.

A kilencvenes évektől egyre nagyobb arányú a Magyarországra irányuló migráció, s ezzel a 6-18 éves korú külföldi (nem magyar állampolgár) gyerekek megjelenése a közoktatásban. Ez a jelenség szükségszerűvé teszi a gyermekek magyar nyelvre tanítását. „Sajátos feladatot jelentenek a magyar közoktatásban azok a külföldi tankötelesek, akik

¹ A magyar mint idegen nyelv / Hungarológia. Szerk.: Giay Béla és Nádor Orsolya. Osiris, 1998. 32.p.

² A magyar mint idegen nyelv / Hungarológia. Szerk.: Giay Béla és Nádor Orsolya. Osiris, 1998. 33.p.

családjukkal menekülési vagy tranzit céllal, tartós vagy végleges letelepedési szándékkal érkeznek hazánkba. Számuk – a migrációban tradicionálisan érintett országokhoz képest – az 1999/2000. tanévben mintegy 10.000 fő. Ez a szám folyamatosan növekszik s nőtt az összes iskolához és az összes tanulóhoz viszonyított arányuk is. Ez utóbbiban közrejátszik az is, hogy a közoktatásban tanulók száma – demográfiai okok miatt – csökkenő tendenciájú, s csökken az intézmények száma is³. Az 1999/2000. tanévben minden harmadik általános iskolában és minden második középiskolában tanultak külföldiek.”⁴

Számok és arányok	Tanév					
	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2006/2007
Általános iskolák száma összesen	3 423	3 421	3 375	3 293	3 141	3 064
Az általános iskolai tanulók száma összesen	947 037	933 171	912 959	890 551	861 858	831 262
Külföldi általános iskolai tanulók száma	3 561	5 002	4 761	4 577	4 515	4 496
Tanulói létszám aránya	0,37	0,53	0,52	0,51	0,52	0,54

1. táblázat: Általános iskolában tanuló külföldiek száma és aránya a közoktatás általános adataihoz viszonyítva
 (Forrás: Oktatási és Kulturális Minisztériumi Statisztikai Évkönyv 2006/2007)

Az adatok szerint tehát jellemzően kis arányban és elszórtan tanulnak külföldiek a magyar közoktatásban, és csak bizonyos helyeken jelentkeznek nagyobb létszámban és arányban, mint például a befogadó állomások közelében, a határ menti településeken, azokon a helyeken, ahol már korábban is valamilyen nemzeti kisebbség élt, illetve a migráció célpontját jelentő fővárosban. Mindezek ellenére Magyarországra is érvényesek a migrációra

³ Halász Gábor és Lannert Judit: *Jelentés a magyar közoktatásról* 2000. OKI Budapest, 2002

⁴ Vámos Ágnes: A migráció iskolai hatása. In: Útmutató migráns gyerekek neveléséhez, oktatásához. Menedék – migránsokat segítő egyesület, Budapest, 2003.

vonatkozó nemzetközi előírások, az európai uniós tagsággal járó új kötelezettségek⁵, s ez a közoktatásra komoly feladatot ró. Az iskolával szembeni elvárás többek között, hogy:

- biztosítson a külföldi tanulóknak a magyar tanulókkal azonos lehetőséget az intézmény által nyújtott szolgáltatások igénybevételére;
- biztosítsa a magyar mint idegen nyelv megtanulását olyan szinten, hogy a tanulók további tanulásra és beilleszkedésre alkalmassá váljanak;
- biztosítson alkalmat és lehetőséget a migránsoknak anyanyelvükkel és országuk kultúrájával való foglalkozásra;
- biztosítsa számukra Magyarország kultúrájával, történetével, művelődéstörténetével, jelenlegi helyzetével, közéletével való megismerkedést.

A hazánkban tanuló külföldi tanulók tömbje két nagy csoportra osztható: a határon túlról érkező magyar anyanyelvűekre és a világ minden tájáról érkező nem magyar anyanyelvűekre. Számuk, mint a fentiekből látható volt, egyre nagyobb arányú, az iskolákban mégis kevés a lehetőség a magyar nyelv tanulására idegen nyelvként. Ahol ezt fontosnak tartják, valamint mind az objektív, mind a szubjektív lehetőségek is adottak, kísérletek történtek és történnek a magyar nyelv tanítására. A menekülttáborok, befogadó állomások mellett vagy nagyobb létszámban élő külföldiek közelében egyéni foglalkozások formájában vagy szakkörben, ritkábban órarendbe illesztve, vagy összevont csoportban, tanórán kívüli keretekben, sokszor „háziilag” készített tananyagokból tanítják a nem magyar ajkúakat. Talán magyarázni sem kell, hogy ezek a megoldások kevés eredményt hoznak. Elvértve foglalkozik ezekkel a tanulókkal e speciális feladatra képzett tanító vagy tanár, gyakorlatilag – jobb esetben – a magyar nyelv és irodalom szakos pedagógus látja el az órákat. A kudarc demotiváló hatása nemcsak a tanulóval szembeni ellenszenvet, sőt dacot válthatja ki, hanem ellenségessé teheti a gyermeket a magyar nyelvvel, és azon túl új vagy átmeneti hazájával szemben is. A hiányok gyorsan halmozódnak, s a lemaradás leszakadássá válhat, ha ezen az oktatáspolitikai nem változtat sürgősen.

Ezért fontos, hogy kerüljön be a *magyar mint idegen nyelv* a tanárképzés minden formájába és minden szakaszába. A tanító- és a tanárképzés vegye fel tananyagába a *magyar mint idegen nyelvet* szakirányként vagy fakultációként, a pedagógusképzés pedig adjon

⁵ Sík Endre (szerk.): *Migráció és Európai Unió*. Szociális és Családügyi Minisztérium. Budapest, 2001/a

lehetőséget a már gyakorló tanítók és tanárok ez irányú felkészítésére oly módon is, hogy ez minősítésükbe beszámítson.

A fentiek nyomatékosan indokolják, hogy készüljön a közoktatásban részt vevők számára *magyar mint idegen nyelv* oktatási csomag.

Jelen *Kerettanterv magyar mint idegen nyelv 1-8. évfolyam haladó nyelvtanulói számára* című tanterv a közoktatás 1-8. évfolyamára készült a magyar mint idegen nyelv oktatásához.

A kerettanterv alapjául a Nemzeti Alaptanterv 2007 (NAT)¹ és a Közös Európai Referenciakeret (KER)² szolgáltak. A NAT javaslatát követtük a szintek megállapításában és az általános fejlesztési célok kijelölésében.

2. A KERETTANTERV ÉS A NAT KAPCSOLATA

2.1. KIEMELT FEJLESZTÉSI FELADATOK

A NAT ugyan *magyar mint idegen nyelv*re specializálva nem jelöl meg elvárásokat, feladatokat, a programfejlesztés azonban a NAT Élő idegen nyelvekre meghatározott elveivel és irányadásaival összhangban jelöli meg követelményeit. Ugyancsak figyelembe veszi és ajánlásként tartja szem előtt az európai dokumentumokat, így a Közös Európai Referenciakeretet. Mindkét dokumentumban elsődleges cél az idegen nyelvi kommunikatív kompetencia fejlesztése, melyet a közoktatás három szakaszhatáron (6., 8., 12. évfolyamok vége) határoz meg.

Az oktatási anyagok fejlesztése során különös figyelmet kell fordítanunk a NAT-ban megjelenő azon alapelvekre, miszerint a nyelvtanulás az első évfolyamokon elsősorban játékos ismerkedést jelentsen az idegen nyelvvel, majd később, fokozatosan kialakított, tudatos nyelvhasználatot. A holisztikus szemlélet követése alapvető fontosságú a gyermekkori nyelvtanulás esetén, amelynek megvalósítása nagy körültekintést igényel mind a tananyagok tervezésében, felhasználásában, mind a tanórák szervezésében illetve vezetésében is. A tanulók életkori sajátosságainak, érdeklődésének, kognitív, érzelmi, szociális fejlettségének meghatározó szerepe van a módszertani döntések meghozatalában, a gyermekkori nyelvtanulás és a nyelvtanítás céljainak meghatározásában is.

A NAT kiemelt fejlesztési feladatai a kulcskompetenciákra épülnek, így ezek kiegyensúlyozott megjelenésének is biztosítottak kell lennie az oktatási anyagokban.

Fontos cél, hogy az egyén fokozatosan képes legyen az önreflexióra az idegennyelvtanulás során, növekedjen önismerete és önbecsülése (Énkép, önismeret). Ez saját befogadó és alkotó tevékenységük során, valamint önálló illetve társaikkal való munkájukban valósulhat meg. Bármily kis létszámú a magyart idegen nyelvként tanuló diákok létszáma, ajánlott az egyéni tanulás mellett a páros és csoportos feladatok kidolgozása. A diákokban tudatosítani kell, hogy fejlődésükért önmaguk is felelősek. Fel kell ismerniük, hogy integrációjuknak, esélyegyenlőségüknek lényeges eszköze a nyelvtudás. A magyart idegen nyelvként tanulók ezt közvetlenül is érzékelhetik egy többségében magyar anyanyelvű diákokból álló osztályban, ezért nyelvtudásuk fejlődésével fokozatosan adja meg az órai munka annak lehetőségét, hogy különböző kultúrákból érkező diákok együtt tanulhassanak.

Az oktatás célja, hogy a tanulók képesek legyenek értékelni saját nemzeti kultúrájuk értékeit, s ezt összefüggésbe hozni és harmonizálni tágabb környezetük és a magyar kultúra megismerésével (Hon- és népismeret. Európai azonosságtudat - egyetemes kultúra).

Az aktív állampolgárságra, demokráciára nevelést az idegennyelv-oktatásban döntően a tanulók aktív órai részvételét igénylő tanítás- és tanulásszervezési eljárások segítségével lehet megalapozni. Legyen képes a tanuló a társaival való együttműködésre. Ebben szintén fontos szerepet játszanak a pár- és csoportmunkák, életkori sajátosságait és nyelvi jártasságukat is figyelembe vevő projektek készítése, élménybeszámoló, ill. a témakörök tartalmának oly módon történő megválasztása, mely személyes érdeklődésüket képes felkelteni. Fontos és elérendő cél továbbá, hogy a tanuló váljon képessé tanáraival való kommunikációs kapcsolatra is.

Ahogy ezt a NAT is megemlíti, általános műveltségünk részévé vált a gazdálkodás és a pénz világára vonatkozó tudás.⁶ Ezért ajánlott a (be)vásárlás, fizetés, pénznemek, (rész)témakörein keresztül lehetőséget biztosítani a tanulók számára, hogy mind jobban megismerkedhessenek a környezetükben élők nyelvi és nem nyelvi szokásaival (Gazdasági

⁶ 243/2003. (XII. 17.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. 14.o.

nevelés). A szokásokon túl a felsőbb évfolyamokon már országismereti témákkal is lehet gazdagítani a témakört.

A tananyagok témáinak lehetőséget kell adniuk a környezettudatos szemlélet elsajátítására (Környezettudatosságra nevelés). Ez akkor a leghatékonyabb, ha saját, a diákok környezetében található elemekből építkeznek. Különösen ajánlott olyan projektek készítése, melyek felnyitják a tanulók szemét az általuk is megvalósítható környezetvédelmi lehetőségekre.

A tananyagok feldolgozása során fontos szerepet kap a tanulás folyamatának tudatosítása, az előzetes tudás és tapasztalat mozgósítása, az egyénre szabott tanulási módszerek kialakítása, a csoportos tanulás, a kooperatív munka, amelyek a NAT-ban 'A tanulás tanítása' kiemelt fejlesztési feladatában jelennek meg. A NAT értelmében az alapszintű (1–6. évfolyam) idegennyelv-oktatás legfőbb célja - így a magyar mint idegen nyelv célja is -, hogy felkeltse a tanulók érdeklődését az idegen nyelvek tanulása iránt, felkészítse a tanulókat a további sikeres nyelvtanulásra, és képessé tegye őket a korosztályukkal történő sikeres kommunikációra életük legkülönbözőbb területein.

A NAT értelmében a középszintű (7–12. évfolyam) idegennyelv-oktatás legfőbb célja a tanulók idegen nyelvi kommunikatív kompetenciájának megalapozása, illetve folyamatos fejlesztése. Feladata továbbá az élethosszig tartó és iskolai kereteken túlmutató önálló nyelvtanuláshoz szükséges tanulási készségek kialakítása, illetve további fejlesztése, valamint a motiváció fenntartása és egyre növekvő mértékben belső motivációvá alakítása. A holisztikus, személyiségfejlesztő oktatás keretein belül megfogalmazott célok egyben hozzájárulnak a tanuló kreatív és önkifejezésre képes felnőtt személyiséggé való formálásához.

Testedzés, szabadidős programok, munka és pihenés, edzés és lazítás, táplálkozás témakörei az 1-8. évfolyamokon is ajánlott témakörök (Testi és lelki egészség).

A felkészülés a felnőttlét szerepeire című fejlesztési feladat az 1-8. osztályos tanulók esetében elsősorban a munka világának mind közelebről való megfigyelését jelenti, de társulnia kell a szociális és társadalmi kompetencia fejlesztésével is. A rugalmasság, együttműködés, versenyfeladat, a másik segítése mind helyet kaphat a feladatszervezésben.

A fejlesztési feladatok tekintetében a NAT minden diák számára előírja azt a minimális szintet, amelyet a 4 nyelvi alapkészség (beszédértés, beszédkészség, olvasás, írás) területén kell teljesíteni. A helyi tantervekben ennél magasabb szint is előírható, hiszen a diákok szociokulturális háttere, egyéni lehetőségei, tanórákon kívüli kommunikációja gyorsabb fejlődést is eredményezhet.

A magyar mint idegen nyelvi fejlesztés kidolgozása során gondot kell fordítanunk a sajátos nevelésű tanulók idegen nyelvi fejlesztésére is, kiknek fejlesztésére az általános tantervi javaslat jelenthet irányt.

Az oktatási anyagok számára meghatározott nyelvi szinteknek harmonizálnia kell a Közös Európai Referenciakeretben szereplő szinttel (A2).

A NAT-ban definiált programcsomag elemek egybeesnek az idegen nyelvi programcsomag egyes elemeivel. Jelen dokumentum mint kerettanterv tartalmazza a tantárgy céljait, a készségfejlesztés területeit, valamint a módszertani és értékelési elveket.

A középfokú fejlesztést az 1-8. évfolyamokon folytatjuk, haladó nyelvi szintű tanulók számára.

A nem magyar anyanyelvű vagy hátrányos helyzetű tanulók számára középfokon olyan kiegészítő, kereszttervi modulokat javasolunk, amelyek a szövegértés-szövegalkotást fejlesztik egy-egy tantárgy keretein belül és hatékonyan alkalmazhatók a differenciálás módszereivel.

2.2. A NEM MAGYAR ANYANYELVŰ TANULÓK MAGYAR MINT IDEGEN NYELVI KOMPETENCIÁJÁNAK ÉS A HALMOZOTTAN HÁTRÁNYOS HELYZETŰ TANULÓK NYELVI FEJLESZTÉSÉRE KÉSZÜLT KIEGÉSZÍTŐ, KERESZTTANTERVI ANYAGOK

Az idegen nyelvi kompetencia fejlesztés keretein belül folyó magyar mint idegen nyelv fejlesztések **két szakaszra** bonthatók. Egyrészt szorosan kapcsolódhat a hazai magyar mint idegen nyelvű műhelyek tantárgy-pedagógiai felfogásához, melynek középpontjában a kommunikatív nyelvi kompetenciák közül elsősorban a grammatikai, szemantikai, a

fonológiai, a lexikális, a helyes kiejtési és helyesírási kompetencia állnak. Másrészt kapcsolódhat a magyar mint idegen nyelv fejlesztésére a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók számára, elősegítve ezzel integrációjukat.

A nem magyar anyanyelvű, de haladó nyelvi szintű, valamint a hátrányos helyzetű tanulók magyar mint idegen nyelvi fejlesztésére azért van szükség, mert

- lassan, de folyamatosan emelkedik a hazai közoktatásban részt vevő **nem magyar anyanyelvű, de Magyarországon huzamosabb ideje élő / felnövő tanulók száma**, és ez a tendencia – a hazai demográfiai helyzet tükrében – folytatódni fog;
- az oktatáspolitikában egyre nagyobb szerepet kap a **roma tanulók integrálása**, aminek egyik előfeltétele a magyar nyelv magasabb szintű ismerete;
- a **pedagógusképzésre** vonatkozó rendeletekben megfogalmazódott, hogy a magyar mint idegen nyelvet az idegennyelv-oktatáshoz, nem pedig az anyanyelv-oktatáshoz kell közelíteni;
- a **tartalomalapú nyelvoktatás** terén egyre több publikáció jelent és jelenik meg, melyek közérthetővé teszik a nyelvoktatással kapcsolatos Barcelonai Nyilatkozat⁷ (A Nyelvi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 1996) erre vonatkozó ajánlását;
- részleteiben megismertük a 2003-as PISA vizsgálat eredményeit, amelyekből kiderült, hogy a közoktatás minden szintjén találni olyan magyar anyanyelvű tanuló csoportokat, akik a szövegértés tekintetében nagyon **le vannak maradva társaiktól**, és a szaktárgyi szövegeket még alapszinten sem értik;
- a kompetenciafejlesztés részeként 2007-re rendelkezésre álltak immár olyan **szövegértés-szövegalkotási kompetenciát más műveltségterületeken fejlesztő modulok**, amelyek a fejlesztés egyik irányának kiindulópontjául szolgálhatnak.

3. A MAGYAR MINT IDEGEN NYELV OKTATÁSÁNAK ÁLTALÁNOS CÉLJAI ÉS FEJLESZTÉSI FELADATAI

3.1. A MAGYAR MINT IDEGEN NYELV OKTATÁSÁNAK CÉLCSOPORTJA

⁷ http://www.mtaki.hu/docs/cd2/nemzetkozi/Barcelonai_Nyilatkozat.htm (2008.januári állapot)

Ahogy a bevezetésben már utaltunk rá, a magyar mint idegen nyelv oktatás fogalma klasszikusan, kifejezetten a külföldi, nem magyar ajkú tanulók magyar nyelvre tanítását jelenti. **Jelen kerettanterv azonban figyelembe veszi a Magyarországon huzamosabb ideje élő haladó nyelvi szintű tanulókat és a hátrányos helyzetű tanulókat is a nyelvi fejlesztés céljából, és e két célcsoportot tartja szem előtt**

A *magyar mint idegen nyelvi* kompetencia fejlesztésére irányuló programjavaslatok a külföldi, nem magyar ajkú általános és középiskolai tanulóknak szólnak, olyan intézményeknek, akik vállalják, hogy elindítják és gondozzák *magyar mint idegen nyelvből* a nyelvi kompetencia fejlesztését. Mind az általános, mind pedig a középiskolai korosztály számára elsősorban kezdő, kisebb mértékben haladó nyelvi szinten ajánlott a programfejlesztés.

A *magyar mint idegen nyelv* fejlesztését végző tanárnak előnyös, ha rendelkezik a *magyar mint idegen nyelv* oktatásában szerzett tapasztalatokkal és módszertani jártassággal. Ebben a tekintetben valószínűleg nagy különbségek mutatkoznak majd a tanárok között, hiszen jelenleg nagyon kevés *magyar mint idegen nyelv* szakos diplomával rendelkező pedagógus dolgozik a közoktatásban. A *magyar mint idegen nyelv* szakos diploma megszerzésére 1986-tól van lehetősége a tanároknak. Ennyi idő még nem volt elegendő ahhoz, hogy az egyetemek kellő számban bocsássanak ki felkészült szakembereket, tekintetbe véve, hogy klasszikus értelemben vett módszertani képzésen nyugvó nyelvtanári diplomát ma egyedülként a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara ad ki *magyar mint idegen nyelvből*. (A másik diplomaadó hely: A Pécsi Tudományegyetem *magyar mint idegen nyelv* szakosai ezzel a módszertanközpontú képzéssel szemben elsősorban hungarológiai képzésben részesülnek.) A helyzetet valamelyest javítja, hogy 2003-tól az ELTE BTK-n lehetőség nyílt a *Magyar mint idegen nyelv* program elvégzésére, illetve, hogy 2004 szeptemberétől ugyanitt elindult a *magyar mint idegen nyelv* specializációval társított pedagógus szakvizsga megszerzésének lehetősége. A fentiekből következően azonban elmaradhatatlan a fejlesztés során megvalósuló pedagógus-továbbképzés, szükséges a programmegvalósítás monitorálásának, szakértésének és a támogatói rendszernek a kiépítése.

3.2. A MAGYAR MINT IDEGEN NYELV OKTATÁSÁNAK ÁLTALÁNOS CÉLJAI

A magyar mint idegen nyelv oktatásának céljait meghatározni nem könnyű feladat, mivel a nyelvtanulók különböző céllal, s különböző ideig tartózkodnak hazánkban. A tanulók egy része átmenetileg tartózkodik országunkban, céljuk a hétköznapi kommunikációhoz szükséges nyelvismeret elsajátítása. Mások családjá itt telepedik le. Az ilyen családok gyermekei itt szereznek vég bizonyítványt. Ezeknek a tanulóknak célja, hogy magas szinten sajátítsák el a magyar nyelvet, képessé válva arra, hogy magasabb szintű végzettséget is tudjanak majd szerezni. Céljuk nem csak a hétköznapi helyzetekben való boldogulás, de a szaknyelvek elsajátítása is. Hasonlóan összetett a helyzet a hátrányos helyzetű tanulók magyar nyelvi oktatásában az általános célok kijelölésekor.

A magyar mint idegen nyelv tanításának céljáról és a fejlesztési feladatokról egyetlen magyar dokumentum sem rendelkezik, így még a Nemzeti alaptanterv sem.

A magyar mint idegen nyelv tanításának célja a közoktatásban a mindennapi kommunikációban jól használható nyelvtudás megszerzése kell, hogy legyen. Ennek elérését a négy nyelvi alapkészség fejlesztésén (beszédértés, beszéd, írás, olvasás) keresztül szükségszerű megvalósítani. Cél elsősorban a hétköznapi kommunikációs helyzetekben való helytállás, a nyelv olyan szintű elsajátítása, mellyel lehetővé válik a különböző tantárgyak magyar nyelven való eredményes tanulása. A nyelvtanulás során a tanulóban fontos kialakítani Magyarország és a magyar kultúra megismerése iránti igényt.

A Közös Európai Referenciakeretben megfogalmazottak alapján az eredményes tanuláshoz a B1 nyelvi szint elérését jelölhetjük meg feladatnak.

Hangsúlyozzuk, hogy a nyelvtanulás egy nagyobb, átfogó nevelési program része, melynek során a tanulót abban segítjük, hogy önmagát és környezetét ismerő, maga és mások számára haszonnal tevékenykedő, autonóm, fejlődésre, boldogulásra és boldogságra képes felnőtté váljon. A nyelvóra kiváló alkalmat nyújt alapvető életviteli, szemléleti és általános tanulási kompetenciák elsajátítására.

Kiemelten fontos, hogy a fejlesztés a célnyelvi (magyar) kultúra gyermek- és ifjúsági irodalmából merítve, autentikus anyagok felhasználásával történjen, dalok, mondókák, versek, mesék, játékok felhasználásával.

A fejlesztés során javasoljuk olyan ismeretek beépítését, amelyeket más tantárgy keretein belül elsajátíthat a tanuló, például természetismereti tudnivalók beemelését.

3.3. A KULCSKOMPETENCIÁK FEJLESZTÉSE

A NAT ugyan nem rendelkezik külön a magyar mint idegen nyelv oktatásának általános céljairól és fejlesztési feladatairól, az iskolai nevelés-oktatás alapvető céljai között azonban a kiemelt fejlesztési feladatok mellett a kulcskompetenciák fejlesztését jelöli meg.

Anyanyelvi kommunikáció

Az idegennyelv-tanítás nem anyanyelvi kommunikációra épül, de feltételezi az anyanyelvben való jártasságot, felsőbb osztályokban pedig bizonyos fokú ismeretét. A kommunikatív nyelvi kompetencia integrálja a tanulási képességeket és az anyanyelvi kompetenciát.

Idegen nyelvi kommunikáció

A nyelvi fejlesztés célja a tanulók kreatív nyelvhasználati képességének fejlesztése. Ennek érdekében a fejlesztendő nyelvi területek közül a produktív nyelvi tevékenységek prioritást élveznek.

A tanuló

- szerezze meg a szükséges alap- és szaknyelvi szókinccset ahhoz, hogy integrálódni tudjon a magyar tanítási nyelvű oktatási rendszerbe;
- szerezze meg az alapvető grammatikai ismereteket a magyar nyelvről;
- váljon képessé a magyar nyelven való kommunikációra;
- tudjon reagálni alapvető élethelyzetekben;
- a beszédészlelés és beszédértés egyensúlyának megteremtése után jusson el az összefüggő beszédig.

A magyar mint idegen nyelvi kommunikáció specifikus fejlesztési feladatait a továbbiakban a következő pont (3.4.) tárgyalja.

Matematikai kompetencia, természettudományos kompetencia

Ezek tartalma beépülhet az egyes oktatási anyagokba, illetve az idegennyelv-tanítás is kapcsolódhat kereszttantervi modul formájában a matematikai és természettudományos tantárgyakhoz. Alkotó befogadásukhoz azonban legalább alapfokú nyelvtudás szükséges. A már nem kezdő, nem magyar anyanyelvű vagy hátrányos helyzetű tanulók nyelvi kompetenciájának fejlesztése a szövegértés-szövegalkotási kompetencia területén készült B

típusú kereszttantervi modulok felhasználásával, matematika és természetismeret tantárgyakban megvalósítható. A modulok lehetőséget biztosítanak, és egyben ösztönzik azt, hogy a tanító osztálytermi és órarendi kereteken belül differenciált foglalkozás keretében alkalmazza a kiegészítő feladatokat, tananyagokat.

Digitális kompetencia

A tanórán az oktatási módszerek megválasztásában mindig arra kell törekednünk, hogy a tanulók szívesen, aktívan vegyenek részt a munkában, így előtérbe kerülhetnek a cselekvéssel egybekötött beszélgetések, a játékos feladatok megoldása, dal- és játéktanulás mellett a technikai eszközök igénybe vétele is. Ez utóbbihoz azonban nem elegendő, csak alapfeltétel az iskolai számítástechnikai eszközök, hanghordozók megléte – kidolgozott, a tanulók életkorbeli sajátosságait is figyelembe vevő tananyagok kidolgozására van szükség.

A digitális kompetencia fejlesztése tehát egyrésztől önmagában is motiváló hatású lehet – amennyiben megfelelő programok állnak rendelkezésre. Másrésztől a számítógép felhasználása hatékony módszer a tehetséges tanulók tudásának fejlesztésére, és a lassabban haladók felzárkóztatására is. Harmadrészt pedig e jártasságnak az oktatásba emelése alapvető érdeke a tanulóknak, hisz kultúránkban a munka, kommunikáció és a szabadidő terén is fontos szerepet játszik az informatika.

A hatékony, önálló tanulás

Ezekben az életszakaszokban (6-15 éves kor) alapozzuk meg az egész életen át tartó tanulás tanítását. Fontos, hogy a gyerekek motivációjukat, lelkesedésüket ne veszítsék el, az oktatás segítsen nekik eligazodni a rájuk váró feladatokon, ösztönözze őket kitartásra.

Szociális és állampolgári kompetencia

Az idegen környezetbe való beilleszkedés révén a magyart hazánkban idegen nyelvként tanuló diákok számára különösen könnyen fejleszthető kompetencia, hisz érzékenységük, fogékonyságuk erre helyzetükből adódó. Aktív órai részvételt igénylő tananyagok, közös, más kultúrából származó tanulóval közösen végzett feladatmegoldások, a párban, csoportban végzett munka mind közelebb viszi őket e jártasság mélyebb elsajátításához. Itt lehet megemlíteni az egységes alapokra épülő differenciált fejlesztés lehetőségét: a pár- és

csoportmunka, a drámajáték mind jó lehetőséget kínál a tehetséggondozásra és a lemaradók felzárkóztatására

Kezdeményezőkéesség és vállalkozói kompetencia

Ebben az életkorban a pozitív hozzáállást kell megőrizni az önálló és társas alkotói tevékenységhez. Külön meg lehet említeni, mennyire lényeges, hogy a tanulók motivációját a magyarnyelv-tanuláshoz fejlesszük: a hozzájuk közel álló tematikai tartalmakkal, változatos, de számukra is átlátható tevékenység szervezéssel, sikerélményeket is lehetővé tevő elvárásokkal. Semmiképp se alakulhasson ki a kudarcélményekből fakadó, nem reális (túl könnyű/túl nehéz) követelményekkel terhelt ellenséges hangulat a tantárggyal szemben. A megfelelő óraszervezés (lehetőleg külön óra álljon rendelkezésre, ne egy pl. magyar nyelv óra folyamán kelljen a pedagógusnak nem magyar anyanyelvű diákjait tanítania) már az iskola feladatkörébe tartozik.

Estztikai és művészeti tudatosság és kompetencia

A magyar mint idegen nyelv oktatásának területén elsősorban a magyar alkotások megismeréséről és befogadásáról kell beszélnünk. A tanulók leginkább az éneklés, dramatikus játékok segítségével a magyar kultúra aktív befogadói lehetnek, de szerves része kell legyen a tananyagnak a tánc, képzőművészet, irodalom, zene művészeti ágainak bemutatása is, miközben illeszkednie kell a tanulók életkori sajátosságaihoz, érdeklődési körükhöz.

3.4. A MAGYAR MINT IDEGEN NYELV OKTATÁSÁNAK FEJLESZTÉSI FELADATAI

A közoktatásban megszerezhető nyelvtudás színvonala elmarad a kívánatostól, ezért szükség van az iskolákban folyó idegennyelv tanítási – tanulási gyakorlat megújítására. A modernizációhoz kompetencia alapú nyelvtanítási programok kidolgozása szükséges, amelyek a készségek, képességek fejlesztését, az alkalmazásképes tudást helyezik a központba. Ezek eredményesen járulhatnak hozzá a használható nyelvtudáshoz, miközben a hagyományos nyelvtanítási gyakorlat helyébe lépő cselekvésközpontú és kommunikatív stratégiákhoz illeszkednek, ugyanakkor igazodnak a tanulók életkori sajátosságaihoz,

bizonyos fokig érdeklődésükhöz és világismeretükhöz. A magyar mint idegen nyelvre irányuló kompetencia alapú fejlesztés elsődlegesen a kommunikatív nyelvi kompetencia fejlesztését jelenti nem magyar anyanyelvű és hátrányos helyzetű tanulók esetében is. A fogalom meghatározását a Közös Európai Referenciakeret adja⁸, ezért minden idegen nyelv tanításával és tanulásával kapcsolatos alapelvnek, fejlesztési követelménynek, célrendszernek, értékelési és továbbképzési rendszernek erre a dokumentumra kell épülnie.

A nyelvi kompetenciák közé tartozik a grammatikai, a szemantikai, a fonológiai, a lexikális, a helyes kiejtési és a helyesírási kompetencia. Ezek formális ismerésével és a használatukkal való képességgel tud a nyelvhasználó helyesen megformált, értelmes mondanivalót kialakítani, összeállítani.

A grammatikai kompetencia a nyelv grammatikai ismerete és ezen ismeretek használatának képessége. Ez morfológiára és szintaxisra bontható. A morfológia a szavak belső szerkezetével, a szintaxis a szavak mondatokká szerveződésével foglalkozik.

A szemantikai kompetencia ismeretében a tanuló képes a jelentést hordozó nyelvi eszközök helyes alkalmazására.

A lexikai kompetencia a magyar nyelv szókincsének ismeretét és a szókincs alkalmazásának képességét jelenti, beleértve a mondatformulákat, az idiomatikus kifejezéseket, az állandósult szókapcsolatokat.

A fonológiai kompetencia a fonémák ismeretét, érzékelésük és használatuk készségét foglalja magába.

A helyes kiejtési kompetencia birtokában a nyelvhasználó képes szöveget hangosan értően felolvasni, ismeretlen szavakat helyesen kiejteni és az intonáció fajtáit helyesen alkalmazni, érthetően, tagoltan, jó beszédtempóval beszélni.

A helyesírási kompetencia az írott szöveget alkotó szimbólumok ismerete, ezek felismerésének és használatának a képessége.

A nyelvi kompetenciák mellett fontos szerepe van a szociolingvisztikai kompetenciának, amely a nyelvhasználat társadalmi dimenziójának kezeléséhez szükséges. Ilyenek a társadalmi viszonyok nyelvi jelölése (például az üdvözlések, megszólítások), az udvariassági szokások, a népi bölcsességek kifejezései, a stílusrétegek közötti különbségek, a dialektus és az akcentus.

⁸ lásd Közös Európai Referenciakeret 2002. 2. fejezet, 16-18. old

A pragmatikai kompetencia fogalmába tartozik a beszédalkotási, a funkcionális, a tervezési kompetencia.⁹

Fontos szerepe van továbbá a pragmatikai kompetenciáknak, amelyek azon elvek ismeretét jelentik, amelyek alapján a mondanivaló strukturálódik, elrendeződik, betölti a kommunikatív funkcióját, interakciós és tranzakciós sémák szerint sorba rendeződik. A beszédalkotás képessége azt jelenti, hogy a nyelvhasználó képes a mondatok helyes sorrendbe állítására, a tartalmi pontosságra, a szövegtervezésre, a szövegalkotási szabályok betartására.

Ezekre a kompetenciákra együttesen épít a nyelvhasználó, amikor különböző kontextusokban, nyelvi tevékenységekben vesz részt. Nyelvi tevékenységek lehetnek: a recepció, a produkció, az interakció és a közvetítés. E tevékenységek során aktiválódik a nyelvhasználó kommunikatív nyelvi kompetenciája.

A kommunikációnak két önálló formája létezik, vagyis a nyelv kétféleképpen funkcionál: beszélt és írott nyelvként. A beszélt és az írott nyelv nem két külön nyelvrendszer, hanem ugyanaz a nyelv, csak egymástól eltérő funkcióban. Módszertani szempontból is jelentős különbségeket lehet felfedezni. A beszélt nyelv egyszerűbb szerkezeteket használ, mondatai általában rövidebbek, mint az írott nyelv, egyes mondatokat, szókapcsolatokat megismétlünk, kiemeljük őket, gesztusokkal, mimikával kísérjük. A beszélt nyelv „gazdaságosabb”, mint az írott, mert a beszédhelyzet feleslegessé teszi bizonyos információk szóbeli kifejezését, ehelyett a nonverbális eszközök kapnak nagyobb jelentőséget. A beszélt nyelv szupraszegmentális elemeit (pl. hangsúly, intonáció, ritmus) írásban nem lehet adekvát módon kifejezni.

A beszélt nyelv lehet monologikus és dialogikus. A dialógusban a partner reakciói irányítják a beszélgetést. A tanítási órán az egyes témákhoz tartozó beszélgetések csak mesterséges szituációt jelentenek, nem spontán megnyilatkozások. A nyelvoktatás cselekvési sorrendje, egyúttal módszertani modellje is: hallás, beszéd, olvasás, írás. A magyar nyelv oktatása során általában nem különítik el az egyes készségek kialakítását és fejlesztését, hanem komplex módon végzik ezt a feladatot. A beszédalkotás a szóbeli nyelvhasználat aktív formája. Fejlesztése során a beszéd tanítása fokozatosan elszakad a tanult szövegektől és egyre több olyan gyakorlatra kerül sor, amelyben a kommunikáció reális beszédhelyzetekre

⁹ lásd Közös Európai Referenciakeret 2002. 5. fejezet

épül. A magyar mint idegen nyelv tanítása során az olvasás tanítása általában nem különül el egyedi óratípusként, hanem a többi készségfejlesztéshez kapcsolódva történik. Célja, hogy a tanulók elsajátítsák a folyékony olvasás technikáját, az olvasási készséget olyan szintre kell fejleszteni, hogy segítse a magyar nyelvű szövegek fordítás nélküli megértését. Az írás tanítása ma többnyire a nyelvtanítás kezdeti szakaszában történik, és szorosan összefügg a kiejtés és az olvasás tanításával. Cél és követelmény az írás olvashatósága és a főbb helyesírási szabályok betartása. Néhány szakmai műhelyben egyre fontosabbá válik a nyelvtanulás későbbi fázisaihoz kötött íráskészség-fejlesztés is, elősegítve ezzel a nyelvhasználók helyes írásbeli megnyilatkozási lehetőségeit is.

4. A NEM MAGYAR ANYANYELVŰ HALADÓ SZINTŰ NYELVTANULÓK ÉS A HÁTRÁNYOS HELYZETŰ TANULÓK MAGYAR MINT IDEGEN NYELVI KOMPETENCIÁJÁNAK FEJLESZTÉSI CÉLJAI 1-8. ÉVFOLYAMON

4.1. ÁLTALÁNOS FEJLESZTÉSI CÉLOK

A magyar mint idegen nyelv oktatásának legfőbb célja a nem magyar anyanyelvű haladó nyelvi szintű és a hátrányos helyzetű tanulók magyar mint idegen nyelvi kommunikatív kompetenciájának megalapozása és folyamatos fejlesztése.

Az általános fejlesztési célok nem közvetlenül a nyelvi kompetenciák fejlesztésére irányulnak, hanem szélesebb körben, tantárgytól függetlenül fejleszthető életviteli, tanulási, önismereti készségeket céloznak meg.

A magyar mint idegen nyelv tanulása egy olyan átfogó nevelési program része, amely a nem magyar anyanyelvű és a hátrányos helyzetű tanuló integrációját hivatott segíteni. Amennyiben ez megvalósul, a tanulók is pozitív attitűdökkel viseltetnek az iskola, az iskolatársak és a tanárok iránt is.

A kerettantervnek ez a része felsorolja a kiemelten fontos fejlesztési célokat, példákat ad arra, hogyan építsük be ezeket a célokat a nyelvi tevékenységekbe.

1. Alakuljon ki és növekedjen a tanuló interkulturális nyitottsága, a tanuló törekedjen a magyar (célnyelvi) kultúra megismerésére:

- ismerkedjen meg a magyar/célnyelvi kultúra legfontosabb elemeivel, a mindennapi élet jellegzetességeivel;
- ismerkedjen meg a célnyelvi kultúra szokásaival, hagyományaival (pl. ünnepek), legyen nyitott azok elfogadására, legyen képes az anyanyelvi és a célnyelvi kultúra elemeit összehasonlítani és összekapcsolni,
- ismerje meg a korosztályának megfelelő magyar gyermek-és szépirodalmi alkotásokat, gyerekjátékokat (pl.: versek, mondókák, dalok, kiszámolók, nyelvtörők).

2. Növekedjen a nem magyar anyanyelvű tanulóban a magyar mint idegen nyelv, a hátrányos helyzetű tanulóban a magyar mint a tanítás és az őt körülvevő kultúra nyelvének tanulásához való pozitív beállítódás, a nyelvünk iránti motiváció és érdeklődés:

- örömmel és aktívan vegyen részt a nyelvi órák játékaiban, az autentikus gyermek-és szépirodalmi művekkel való megismerkedésben;
- legyen képes összekapcsolni a magyar mint idegen nyelv órán tanultakat az iskolai szervezett oktatás tantárgyi óráin és a mindennapi élet szituációiban fellelhető nyelvi inputtal.

3. Maradjon meg és növekedjen a nem magyar anyanyelvű és a hátrányos helyzetű tanuló életkorából ösztönösen adódó megismerési és tanulási vágy:

- legyen nyitott minden, számára értelmezhető nyelvi input befogadására a mindennapi életben és az iskolai oktatás tantárgyi keretein belül;
- legyen képes sikerrel alkalmazni a világról szerzett ismereteit a célnyelvi környezetben;
- legyen képes az egyre tudatosabb nyelvtanulási folyamatra, amelynek során saját szerepét, erősségeit és céljait is megismeri, és tudatosan továbbfejleszti.

4. Növekedjen a nem magyar anyanyelvű tanuló és a hátrányos helyzetű kreativitása a nyelvhasználatban, illetve a magyar mint idegen nyelvi órán alkalmazott tevékenységek végzésében:

- legyen képes meglévő ismereteit, készségeit használni,

- legyen képes a magyar mint idegen nyelvi tanulás során és a számára talán még idegen környezetben kialakult bizonytalanság egyre magabiztosabb kezelésére, ismerje és tudja kezelni a metakommunikációs jeleket (illusztrációk, tanári értelmezés, testbeszéd, mimika stb.);
- törekedjen arra, hogy a tanulási folyamatra jellemző interakciókat ne csak tanárával kezdeményezzen, hanem magyar és nem magyar anyanyelvű tanulókkal is,
- legyen képes arra, hogy fantáziáját, egyéni ötleteit az önálló és közös munka során alkalmazni tudja (rajzolás, szerepjátékok, kitalálás játékok, rajzos rejtvények stb.).

5. Növekedjen a nem magyar anyanyelvű és a hátrányos helyzetű tanuló önismerete, önbizalma és önbecsülése.

- lelje örömét a magyar mint idegen nyelvi órákon végzett tevékenységekben;
- legyen képes megbecsülni saját munkáját és teljesítményét;
- legyen képes felhasználni korábban szerzett tapasztalatait, ezzel is ösztönözve magát arra, hogy a nagyobb kihívást jelentő feladatokat is képes legyen megoldani,
- legyen képes annak felmérésére, hogy egy általa elvégzett tevékenységben (pl. projektmunka) mit talált könnyűnek, nehéznek vagy érdekesnek, mi sikerült a legjobban a munka során.

6. Fokozatosan alakuljon ki és növekedjen a nem magyar anyanyelvű és a hátrányos helyzetű tanuló együttműködésre való képessége:

- legyen képes együttműködni és társait is segíteni a magyar mint idegen nyelvi óra tevékenységeiben (kép, poszter, plakát, prospektus készítése közösen);
- legyen képes az életkorának megfelelő játékot, társasjátékot együtt játszani társaival, betartva eközben a szabályokat;
- legyen képes a tanulási folyamat során a tanulók közötti interakciókra is, felismerve ezzel, hogy egymástól is sokat tanulhatnak;
- legyen képes saját és társai munkáját értékelni;
- legyen képes és törekedjen a tanulási folyamat során az egyre intenzívebb együttműködésre, ezzel is elősegítve integrációjának mielőbbi lezajlását.

7. A nem magyar anyanyelvű és a hátrányos helyzetű tanuló ismerjen meg alapvető nyelvtanulási és nyelvhasználati stratégiákat, és ezeket önállóan kezdje alkalmazni:

- legyen képes értelmezni a számára jelentéssel bíró információkat, ezáltal is csökkentve az idegen nyelvi input miatt keletkezett bizonytalanságot;
- legyen képes összekapcsolni a magyar mint idegen nyelvi órákon tanultakat és a világban szerzett ismereteit, és alkalmazni ezeket az élet más területein;
- törekedjen a magyar mint idegen nyelvi órákon megszerzett nyelvtudását a szaktárgyi órákon is gyarapítani;
- egyre nagyobb tudatossággal legyen képes kezelni a nyelvtanulási folyamatot és benne saját szerepét, erősségeit, céljait;
- törekedjen a magyar nyelvű korosztályának megfelelő könyvek, magazinok ,DVD, videó által nyújtott ismeretek befogadására és azok felhasználására, ezzel is támogatva a nyelvtanulási folyamat sikerességét;
- legyen képes az információs társadalom technológiáinak (IST) felhasználására, ezáltal is támogatva nyelvtanulási folyamatának sikerességét és a hatékony, önálló tanulás kifejlődését;
- legyen képes felismerni, hogy a tanulási folyamat során nemcsak a tanár és egy-egy tanuló között jöhet létre interakció, hanem a tanulók között is, így a tanulók egymástól is sokat tanulhatnak.

4.2. NYELVI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A nyelvi fejlesztés célja a nem magyar anyanyelvű és a hátrányos helyzetű tanulók kommunikatív nyelvhasználati képességének a kialakítása és fejlesztése. Ezen kívül fontos cél a nyelv eszközként, saját célokra való használata, a tanultak kreatív, a tanulók egyéni környezete, érdeklődése szerinti alkalmazása. Specifikus cél a nem magyar anyanyelvű tanulók esetében, hogy olyan magyar mint idegen nyelvi tudásra tegyenek szert, amellyel biztosan be tudnak illeszkedni a magyar nyelvű oktatási rendszerbe és a magyar társadalomba:

- legyen képes olyan szókincs elsajátítására, amelynek segítségével elősegíti integrálódását a magyar nyelvű oktatási rendszerbe;
- legyen képes a magyar mint idegen nyelv grammatikai rendszerének megismerésére;
- törekedjen a magyar nyelven való kommunikációra;

EDUCATIO

Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság

H - 1134 Budapest, Váci út 37.

postacím: 1538 Budapest, Pf.: 496

telefon: +36 1 477 3100 fax: +36 1 477 3136

web: www.educatio.hu

- legyen képes a mindennapi beszédhelyzetek megértésére;
- legyen képes a mindennapi beszédhelyzetekre reagálni;
- jusson el az összefüggő beszédig.

KER A2 szint

Fejlesztési terület	Kiemelten fontos kompetenciák	Ajánlott nyelvi tevékenységek
---------------------	-------------------------------	-------------------------------

Fejlesztési terület		Kiemelten fontos kompetenciák	Ajánlott nyelvi tevékenységek
BESZÉD	Interakció	<p>Tud kommunikálni egyszerű és közvetlen információcserét igénylő helyzetekben és nagyon rövid társasági beszélgetések során ismerős témákkal és tevékenységekkel kapcsolatban.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tud meghívni és javaslatot tenni ill. ezekre reagálni, programot, tervet egyeztetni. • Igénybe tud venni mindennapi szolgáltatásokat, ill. szolgáltatásokat tud biztosítani; pl. vásárol - elad, ételt rendel - felszolgál, jegyet vesz - elad, orvoshoz megy. • Egyszerű, tényszerű információkat meg tud szerezni és tovább tud adni. • Részt tud venni mindennapos gyakorlati kérdések megvitatásában. • Egyszerű módon ki tud fejezni véleményt, gondolatot és attitűdöt, ill. ezekre rá tud kérdezni. <p>Egyre változatosabb kompenzációs stratégiákat tud használni.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Várható kommunikációs helyzetre képes tudatosan készülni, megfelelő fordulatokat begyakorolni. • Egyszerűsíti, átfogalmazza és módosítja mondanivalóját a kommunikáció fenntartása érdekében. • Ismétlést, magyarázatot kér, visszakérdez. 	<p></p> <ul style="list-style-type: none"> • Egyéni felkészülés után interakcióban vesz részt. • Strukturált, előre látható szituációban spontán módon kommunikál. • Gyakorlati, célirányos tevékenység közben kommunikál. • Tranzakciókat bonyolít. • Egyszerű, ismerős és konkrét témákban véleménycsere érdekében kommunikál. • Interjúban vesz részt. <p></p> <ul style="list-style-type: none"> • Röviden megindokolja a projektjéhez kapcsolódó véleményeket, terveket és cselekedeteket, valamint meg tud birkózni a bemutatást követő korlátozott számú lényegi kérdéssel. <p></p> <ul style="list-style-type: none"> • Internetes csevegésben vesz részt saját csoporttársaival, egy meghívott anyanyelvi beszélővel.

Fejlesztési terület	Kiemelten fontos kompetenciák	Ajánlott nyelvi tevékenységek
	<p>Összefüggő beszéd</p> <p>Röviden és egyszerű nyelvi eszközökkel, de már hosszabb ideig összefüggően tud beszélni az őt és környezetét érintő konkrét témákban.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ki tudja fejteni gyakorlati problémákkal kapcsolatos véleményét. • Élményeit, tapasztalatait el tudja mesélni. • Helyeket, szereplőket, állatokat, eseményeket le tud írni, jellemezni és összehasonlítani. • Képes egyszerű eseményeket, történeteket összefűzni, elmesélni. • Képes terveket, előkészületeket egyszerűen bemutatni. • Egyszerűen meg tudja indokolni véleményét, terveit, cselekedeteit és hogy miért szeret, vagy nem szeret valamit. • Rövid, begyakorolt bejelentést tud tenni. 	<p></p> <ul style="list-style-type: none"> • Elpróbált szerepet eljátszik. • Szerephelyzetben ismerős témában improvizál. • Rövid élménybeszámolót tart. • Konkrét, őt érintő témákban vitában vesz részt: témát fejt ki, véleményt nyilvánít. • Előkészített jegyzetből beszél. • Csoportos prezentációban vesz részt. • Rövid beszámolót, előadást tart számára ismert, konkrét és releváns témában. • Énekel. <p></p> <ul style="list-style-type: none"> • Projekt bemutatását (a tanár segítségével) meg tudja tervezni és érthetően elő tudja adni. <p></p> <ul style="list-style-type: none"> • Powerpoint használatával bemutatja a családi nyaralást, digitális fényképekkel illusztrálva.

Fejlesztési terület		Kiemelten fontos kompetenciák	Ajánlott nyelvi tevékenységek
SZÖVEG-ÉRTÉS	Beszédértés	<p>Meg tudja érteni a gyakran használt szavakat és fordulatokat az őt és környezetét érintő konkrét témákban. Képes megérteni a rövid, világos és egyszerű bejelentések és üzenetek lényegét.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rövid, társasági beszélgetés során meg tudja érteni, ki tudja következtetni a beszélgetés témáját, lényegi mondanivalóját. • Meg tudja határozni a televíziós hírműsorok, tudósítások fő gondolatait. • Mindennapi témájú, konkrét, rövid megnyilatkozások általános jelentésének segítségével a szövegösszefüggésből ki tudja következtetni az ismeretlen szavak valószínű jelentését. 	<p></p> <ul style="list-style-type: none"> • Egyszerű közlések, közérdekű bejelentések lényegi tartalmát kiszűri. • Egyszerű közlésekből, közérdekű bejelentésekből megszerzi a neki fontos lényegi és tárgyyszerű információt. • Egyszerű hírműsort, tudósítást, riportot, interjút, történetet hallgat vagy néz és értelmez. <p></p> <ul style="list-style-type: none"> • Világos, köznyelvi beszédből kiszűri a projektjéhez szükséges információt. • Követi és megérti társai projektjének fő vonalát. <p></p> <ul style="list-style-type: none"> • On-line rádióállomás témáját megpróbálja kitalálni.

Fejlesztési terület		Kiemelten fontos kompetenciák	Ajánlott nyelvi tevékenységek
	Olvasás	<p>El tud olvasni rövid, egyszerű nyelvi eszközökkel megfogalmazott szövegeket a számára ismerős témakörökben.</p> <ul style="list-style-type: none"> Egyszerű hétköznapi szövegekben (pl. hirdetések, menetrendek, prospektusok, étlapok) meg tudja találni a számára lényeges információt. Képes megérteni rövid, egyszerű leveleket. Meg tudja érteni és követni tudja az egyszerű nyelven írt előírásokat (pl. biztonsági előírások), használati utasításokat instrukciókat. Képes megérteni a közhasználatú táblákat, feliratokat, kiírásokat (pl. utcán, nyilvános helyen, veszélyre figyelmeztető táblák). Mindennapi témájú, konkrét, rövid írásos anyagok általános jelentésének segítségével a szövegösszefüggésből ki tudja következtetni az ismeretlen szavak valószínű jelentését. 	<p></p> <ul style="list-style-type: none"> Általános tájékozódás céljából olvas. Információszerzés céljából olvas. A lényeg kiszűrése céljából olvas. Szórakozás céljából olvas. <p></p> <ul style="list-style-type: none"> Megérti a projektje forrásaként használt szöveg fő üzenetét és azokat az információkat amire projektjéhez szüksége van Követi az egyszerű, rövid, írásos, a projektjével kapcsolatos instrukciókat <p></p> <ul style="list-style-type: none"> On-line hirdetési újságban információt keres. On-line menetrend alapján virtuális kirándulást tervez. Egyszerű feladatlapot információkkal kitölt.

Fejlesztési terület	Kiemelten fontos kompetenciák	Ajánlott nyelvi tevékenységek	
ÍRÁS	Írásbeli szövegalkotás	<p>Közvetlen szükségletekre vonatkozó egyszerű szöveget tud írni. Egyszerű történéseket össze tud írásban foglalni. Leírást tud írni.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Üzeneteket, feljegyzéseket tud írni állandósult kifejezések használatával. • Képes egyszerű magánlevelet írni állandósult kifejezések használatával (pl. elnézést kér, köszönetet mond). • Egyszerű életrajzot tud írni magáról ill. más ismert, vagy kitalált személyről. • Összefüggő mondatokban tud írni környezetét mindennapi aspektusairól (pl. emberek, helyek, tanulás). • Nagyon rövid, alapvető leírást tud adni valós és kitalált eseményekről, múltbeli tevékenységekről és személyes élményekről. 	<p>A következő szövegtípusokat olvassa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • magánlevelek • szabványlevelek / faxok /e-mailek (pl. tudakozódás, megrendelés, foglalás, visszaigazolás) • egyszerű, mindennapi szövegek (pl. étlap, menetrend, prospektus, hirdetés, felirat, recept, használati utasítás, biztonsági előírás, programfüzet, telefonkönyv, szaknévsor). • egyszerűbb írásos anyagok (pl. brosrák, eseményleíró újságcikkek) • egyszerű, rövid történetek, mesék, versek <p></p> <ul style="list-style-type: none"> • Üzenetet, feljegyzést ír. • Vázlatot készít. • Magánlevelet ír. • Egyszerű életrajzot ír. • Jellemzést, leírást ír. • Élménybeszámolót ír. • Történetet egyszerűen összefoglal. • Diktálás után ír. • Szerephez monológot és dialógust ír. • Egyszerű, személyes témában verset ír. <p></p> <ul style="list-style-type: none"> • Rövid, alapvető leírást tud adni a projektjében dolgokról, eseményekről, múltbeli tevékenységekről és személyes élményekről. • Projektjéhez jegyzeteket készít <p></p> <ul style="list-style-type: none"> • Elektronikus levélben levelezőtársának levelet ír. • Mesét ír nemzetközi mese projektben

5. A KOMPETENCIAFEJLESZTÉS MÓDSZERTANI ALAPELVEI

5.1. TEVÉKENYSÉGALAPÚ MEGKÖZELÍTÉS

A modern idegennyelv-tanítás valós nyelvhasználói szükségletekre épül, ezért a tanítási-tanulási folyamat középpontjában a cselekvő tanuló áll. A tanulási folyamatban olyan szerepekre kell felkészíteni a nyelvtanulókat, melyek jelenlegi, illetve terveik szerint a jövőbeni életük részei. A nyelvtanulás-tanítás a cselekvés-orientáltságon alapul, amely a nyelvtanítás számára mérvadó KER (2002) meghatározása szerint azt jelenti, hogy a nyelvtanuló mindenkor valamely konkrét szociális közegben, az adott szerepéből következően cselekvő személy, aki meghatározott körülmények között kommunikatív feladatokat teljesít. A kommunikatív feladat pedig olyan célirányos cselekvés, amelyek elvégzését a cselekvő szükségesnek tart egy meghatározott eredmény elérése érdekében, miközben a szükséges stratégiákat célirányosan alkalmazza. A tanítás célja, hogy ennek kivitelezésére képessé tegye a nyelvtanulókat.

A hatékonyság érdekében arra van szükség, hogy a kommunikatív, tevékenységközpontú nyelvtanításra jellemző tevékenység- és feladattípusokat és tanuló-, tevékenységközpontú, a nyelvi készségeket fejlesztő módszereket alkalmazzunk, mint pl. a pár- és egyéni illetve csoportmunkában megvalósuló információ-, adat- és véleményyszerzés, vita, szerepjátékok, drámajáték, szimuláció, nyelvi játékok, prezentációk, kreatív írás, alkotó tevékenységek, problémamegoldás.

Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy a nem magyar anyanyelvű tanulók helyzete teljesen más, mint a magyar anyanyelvű, saját hazájukban élő kortársaiké. Idegen nyelvi környezetben, távol a megszokott, anyanyelvi környezettől igyekeznek ugyanazoknak a követelményeknek megfelelni, mint magyar anyanyelvű társaik. A magyar mint idegen nyelv elsajátítása csak egy része annak a komplex követelményrendszernek, amelynek elvárásait teljesíteniük kell.

A magyar mint idegen nyelvi tananyagnak ennek megfelelően dinamikusnak és változatosnak kell lennie.

A nem magyar anyanyelvű tanulók, bármely életkorban kezdik is el a magyar mint idegen nyelv tanulását, már számos ismerettel, tapasztalattal és készséggel rendelkeznek, s minden új tanulási kontextusba magukkal hozzák korábban szerzett tudásukat, tapasztalataikat, elvárásaikat.

Új ismereteiket a már meglévő ismeretstruktúráikba sajátos, egyéni módon asszimilálják, a tanulási folyamatban aktívan vesznek részt. Az aktivitás fenntartásához szükséges, hogy a nem magyar anyanyelvű tanulók érdekes, saját élethelyzetükhöz köthető és értelmezhető nyelvi közegbe ágyazva találkozzanak a magyar mint idegen nyelvvel, és változatos gyakorlati tevékenység során tapasztalják meg az idegen nyelven történő kommunikációt.

A tevékenység alapú megközelítést megkönnyíti az a tény, hogy a nem magyar anyanyelvű tanulók nemcsak a magyar mint idegen nyelv elsajátításával foglalkoznak, hanem aktív résztvevői a magyar oktatási rendszernek, valamint az sem elhanyagolható, hogy célnyelvi környezetben élnek.

5.2. AUTENTIKUS ANYAGOK HASZNÁLATA

A magyar mint idegen nyelv tanításakor, ugyanúgy mint az idegen nyelvek esetében, kiemelt figyelmet kell fordítanunk arra, hogy a valódi, az anyanyelvi környezetben előforduló természetes nyelvhasználatot mutassuk be a nem magyar anyanyelvű tanulóknak. Ezzel valódi nyelvhasználatra adunk példát, kulturális ismereteket közvetítünk, felkelthetjük a nem magyar anyanyelvű tanulók kíváncsiságát nyelvünk és kultúránk iránt.

A magyar mint idegen nyelv tanárának az autentikus anyagok összegyűjtését tekintve egyszerűbb feladata van, hiszen könnyen meríthet a minket körülvevő magyar nyelvi kultúrából. Így könnyen hozzáférhetőek a nyelvtanulás során sikeresen alkalmazható autentikus anyagok, amelyek közé a szépirodalom, a gyermek- és az ifjúsági irodalom különböző műfajai tartoznak. Anyanyelvi fejlődésük során a nem magyar anyanyelvű tanulók már korábban megismerkedtek az anyanyelvű irodalmi művekkel, s ezek a korábbi pozitív élmények kihatnak a magyar mint idegen nyelv befogadására.

Az autentikus anyagok összeállítása során olyan szövegfajtákra, illetve szövegekre van szükség, amelyek a tanulók számára lényeges kommunikatív szituációkban fordulnak elő. A szövegek kiválasztásakor nem csak arra kell ügyelnünk, hogy a tanulók képet kapjanak a célnyelvi országról. Legalább ilyen fontos, hogy azok felkeltsék a tanulók kíváncsiságát, elgondolkodtassák őket, lehetőséget kapjanak, hogy kibontakozzon kreativitásuk.

A számítógép, illetve az Internet használata is komoly motivációt jelent a nyelvtanulók többségének

5. 3. KERESZTTANTERVI MEGKÖZELÍTÉS

A kommunikatív, tevékenységközpontú, interkulturális megközelítésen alapuló kerettantervünk nem izoláltan kezeli a magyar mint idegen nyelv elsajátítását. Ezt nem is teheti, hiszen a módszertani felfogás szerint, mint azt már hangsúlyoztuk, nem a nyelv rendszerének elsajátítása a magyar mint idegen nyelv-tanulás és -tanítás célja, hanem a nyelv kommunikációs eszközként történő használata, melynek segítségével a nyelvtanuló kommunikál, és ez által fejlődnek kommunikatív, interkulturális és egyúttal általános kompetenciái is. A kerettantervben ebből következően építünk a nyelvtanulók más tantárgyak tanulása során és életük egyéb területén szerzett tudására és tapasztalataira. A modul típusokban az ismeretkörök és témakörök változatosságát kínáljuk és valósítjuk meg, bevonunk más tárgykörbe, tudományágba, tantárgyba tartozó témákat (pl. zene, természet, szórakozás), amik köztudottan érdeklik a korosztályba tartozók nagy részét. A más tárgyakkal folyó kölcsönhatás nemcsak a keresztntantervi tartalmakra vonatkozik, hanem módszerekre, eljárásokra, melyek átvétele gazdagítja a nyelvi eszköztárat. A feladatok megvalósítása során (különösen projekt jellegű vagy internetes feladatoknál) ösztönözzük a nyelvtanulókat arra, hogy magyar mint idegen nyelven „kutatásokat” végezzenek a választott tárgykörben, melynek következtében nemcsak nyelvi kompetenciáik fejlődnek, hanem az adott másik műveltségi területen is gazdagodik tudásuk. E folyamat alapfeltétele, hogy a tanulási-tanítási folyamat tervezése és kivitelezése során a magyar mint idegen nyelv tanára kapcsolatot tartson a többi érintett tanárral, beszéljenek egymással a haladás folyamatáról, az esetlegesen szükséges módosításokról és természetesen az elért tanulói sikerekről, eredményekről. Ez által a magyar mint idegen nyelv-tanulás kölcsönhatásba kerül a többi érintett tantárggyal, és így a kompetencia-fejlesztés mindegyik területen komplexebbé és következetesebben hatékonyabbá válik.

5. 4. KOOPERATÍV TANULÁS

A nyelv elsajátítása aktív nyelvhasználat során történik. Ez a nem magyar anyanyelvű tanulók esetében rendkívül kedvezően alakul, hiszen ez célnyelvi környezetben történik. Kompetenciákat, a kompetenciák aktivizálását igénylő feladatok megoldása közben,

tevékenységek útján fejleszthetünk. A kommunikatív kompetencia fejlesztése esetében ez egyben azt is jelenti, hogy a feladatok nagy részét másokkal együttműködve végzik a tanulók. Ezért előtérbe kerülnek a társas tanulási módszerek, és a versenyt felváltja a kooperáció. Ennek megvalósulási formája a magyar mint idegen nyelvi órán a pár- és a csoportmunka, amely mellett az egyik legkomolyabb érv a használhatóság szempontjából, hogy a nem magyar anyanyelvű tanulók legtöbbször ilyen helyzetekkel fogják szembe találni magukat. Figyelniük kell a beszélgetésben részt vevő másik tanulóra, és arra reagálva folytatni a diskurzust. A nem magyar anyanyelvű tanulóknak az órák során meg kell tanulniuk azokat a technikákat, melyek az együttműködéshez szükségesek, hogy tudatosuljon bennük, mennyire funkcionál jól a csoportjuk; mit kapnak a csoporttól illetve, hogy mennyire tudják saját, egyéni szociális képességeiket használni a csoport segítése, a hatékony munkakapcsolat kiépítése érdekében. A pár- és csoportmunka ezen kívül erősíti az együvé tartozás érzését, ami pedig a motivációt támogatja.

A tanár feladata az, hogy a mindenkori pedagógiai célnak megfelelő tanulási módot válassza ki a kooperatív, a versenyszerű vagy az egymástól független tanulási módok közül, hiszen az ideális osztályban mindhárom pedagógiai technika jelen van. A három eltérő technika segítségével a tanulók megtanulják, hogyan dolgozzanak együtt másokkal, máskor kedvtelve versenyezzenek egymással, s egyes esetekben a saját munkájukat mégis önállóan végezzék.

Fontos megemlíteni ugyanakkor, hogy a tanulók, amikor csak lehet, választhassanak a különböző nehézségi fokú és/vagy különböző tevékenységformát igénylő, illetve lehetővé tevő feladatok közül, azokat a feladat jellegének megfelelő munkaformában - egyedül, párban vagy csoportban-, a számára számukra megfelelő munkatempóban végezhessek. Ezáltal lehetőséget kapjanak arra, hogy ismeretszintjüknek, érdeklődésüknek, szükségleteiknek, tanulótípusuknak, intelligenciátípusuknak stb. leginkább megfelelő módon bővítsék ismereteiket, fejlesszék készségeiket és képességeiket.

5. 5. ÖNÁLLÓ TANULÓVÁ NEVELÉS

Mai világunk állandó jellemzője a változás. Gyorsan és folyamatosan nő az információ mennyisége, fejlődik a technika. A változó körülményekhez való alkalmazkodóképesség és rugalmasság elengedhetetlen a sikeres tanuláshoz. Éppen ezért a nyelvtanulás folyamán

érdeemes megtenni az első lépéseket ezen az úton. A magyar mint idegen nyelv tanárának kiemelten fontos szerepe van ennek a problémának a megoldásában, hiszen a nem magyar anyanyelvű tanulóknak a célnyelvi országban nemcsak a magyar mint idegen nyelvet kell elsajátítaniuk, de saját helyüket is meg kell találniuk kultúránkban. Olyan flexibilis identitást kell kialakítaniuk, amely a különféle társadalmi kapcsolathálózatokban (otthon, iskola, munka) hatékonyan működik. Amíg ez nem alakul ki, elveszettnek, magányosnak érzik magukat. Az iskolának, s elsősorban a magyar mint idegen nyelv tanárának kiemelkedő szerepe van a nem magyar anyanyelvű tanulók integrációjának segítésében. Amennyiben sikeresen megvalósul az önálló tanulóvá nevelés folyamata, a tanulók is képesek lesznek a változó körülményekhez való alkalmazkodásra, hiszen azok a tanulók, akiknek van módjuk elsajátítani az ön-irányítás és az autonóm tanulás technikáit, várhatóan nagyobb eséllyel tudják majd tartósan szabályozni tanulásukat, felismerni saját igényeiket és szükségleteiket, és képesek lesznek a hosszú távú önfejlesztésre, önképzésre

A nyelvtanulás folyamán ez az önértékelés különböző formáinak bevezetését jelenti, amely segít abban, hogy a tanulók jobban megértsék a tanulás folyamatát, és észrevegyék azt, hogy a tanulás folyamata nem ér véget az iskolai órák befejeztével. E szemlélet gyakorlatban való alkalmazása nagyfokú figyelmet és rugalmasságot igényel a tanártól is, és a hagyományos tanári szerepek megváltozásával jár. Fontos, hogy a tanár figyelme a tanításról a tanulás folyamatára tevődjön át, hogy nyitott legyen a tanulók gondolataira, ötleteire és véleményének elfogadására, hogy alternatív feladatokkal és differenciáltan közelítsen az egyéni igényekhez, és a tanulókkal közösen alakítsa ki a közös munka szabályait és az értékelés formáit. Ezáltal a tanár is tanulóvá válik a munka során, és a tanulás sikerének felelőssége megoszlik a tanár és a tanuló között.

5. 6. DIFFERENCIÁLÁS

A tanulásnak, mint egyéni konstruktív folyamatnak a felfogásából következik az individualizálás és a differenciálás szükségessége. A differenciálás szempontjait és formáit a tanár az adott tanulócsoporthoz, és az egyes tanulók ismeretében alakítja ki.

A nem magyar anyanyelvű tanulók esetében a differenciálás a tehetséggondozást és a lemaradók felzárkóztatásának problémáját jelenti. Mivel előfordulhat, hogy a nem magyar anyanyelvű tanulók a tanév különböző szakaszaiban kezdik meg tanulmányaikat, és

iskolázottságuk, nyelvtudásuk eltérő szinten lehet a magyar közoktatásban elvárttól, mindenképpen a differenciálás elvét kell alkalmazni. Ezt támogatja egyebek között a hazánkban érvényben levő interkulturális program is, amely szerint az iskolában a magyart mint idegen nyelvet névcsoportokban sajátíthatják el a külföldi gyermekek. (Ennek részletes irányelvét a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX.(79.) törvény 110.§-a (8.) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján tette közzé az oktatási miniszter az Oktatási Közlöny 2004/24. számában.)

Mint a program megnevezéséből adódik, kiemelt szerepet kap az interkulturalitás kérdése. Az irányelveknek megfelelően a nem magyar anyanyelvű tanulók anyanyelvét és kultúráját a magyar diákok a nem magyar anyanyelvű tanulókkal közösen szervezett kötelező tanórai vagy nem kötelező, tanórán kívüli foglalkozásokon tanulhatják. A nem magyar anyanyelvű diákok a magyar kultúrával mind a magyar mint idegen nyelv órán, mind a tantárgyi órákon egyaránt foglalkoznak.

A lemaradók és hátrányos helyzetűek felzárkóztatásában és a tehetséggondozásban egyaránt fontos szerep jut a digitális kompetencia fejlesztésének. A digitális kompetencia az információs társadalom technológiáinak magabiztos és kritikus használatát jelenti. Tudatos és kritikus alkalmazásával a nem magyar anyanyelvű tanulók a tanulási tevékenység minden területén bővíthetik tudásukat, rendszeres használatukkal pedig fokozatosan eljuthatnak az önálló tanulónak válásig.

5. 7. TANÁRI ÉS DIÁK SZEREPEK

Az ajánlott tevékenységformák együtt járnak a tanári és tanulói szerepek megváltozásával. A tanár már nem mint a tudás egyetlen birtokosa és közvetítője áll a tanulók előtt, hanem mint szervező, megfigyelő, segítő. Ez egyben azt is jelenti, hogy a tanulóknak aktívabban, önállóbban, illetve együttműködőbben kell részt venni a tanulási folyamatban. Ezért fontos, hogy fejlesszük a tanulói autonómiát, felelősséget, illetve együttműködési készséget is, és biztosítsuk, hogy a megnövekedett önállósághoz és felelősségvállaláshoz a tanulók megfelelő tanulási stratégiákat, tanulási módszereket és nyelvtanulói készségeket sajátítsanak el. A fentebb említett módszertani alapelvek gyakorlatban történő alkalmazása meghatározza a tanulók és a tanár egymáshoz való viszonyát.

A tanár feladata, hogy új ismeretekhez juttassa a tanulókat, de ennek során építsen is a gyerekek meglévő tudására, tanulási tapasztalataira. A tanulók kreativitása kibontakoztatható azáltal, hogy a témák, feladatok megválasztásánál bevonjuk őket a tanulási folyamat szervezésébe és a tanulási – tanulói teljesítmény értékelésébe, visszacsatolunk a gyerek teljesítményére, fejlődésére, elsősorban az elért eredményeket hangsúlyozva. Hasznosnak bizonyulhat a szabályoknak a tanulókkal történő közös kialakítása és világos kinyilvánítása. Ez hozzájárulhat a kölcsönös bizalom kialakulásához, és a nyugodt, sikeres tanuláshoz szükséges környezet megteremtéséhez.

5. 8. A TANÓRAI NYELVHASZNÁLAT

Az 1-8. évfolyam nem magyar anyanyelvű haladó nyelvi szintű és a hátrányos helyzetű tanulóinál a nyelvtanulás folyamatát a természetes nyelvelsajátítás folyamatához hasonlíthatjuk leginkább. Különösen fontos szerepe van a nyelvi input minőségének és mennyiségének. Ennek elsődleges forrásai a magyar mint idegen nyelvet tanító tanár és az osztályban tanító szaktanárok. A magyar mint idegen nyelv tanára a mindennapi osztálytermi interakciók, a tananyag feldolgozása és értékelése során a magyar nyelvet használja, az újonnan felbukkanó szavakat, kifejezéseket is a célnyelven magyarázza meg, hiszen nem biztos, hogy a tanár ismeri a nem magyar anyanyelvű tanuló anyanyelvét. Közvetítő nyelv hiányában a tanárnak, s természetesen a diáknak is nehezebb dolga van, ám a nyelvtanulási folyamat hatékonyabbá válik. A vizuális segédeszközök, a testbeszéd, a mozgás, a rajzos feladatok és egyéb tevékenységek gazdag lehetőséget nyújtanak arra, hogy a nem magyar anyanyelvű tanulók a számukra megfelelő és világos nyelvi környezetben találkozzanak a magyar mint idegen nyelvvel.

A tanulók, az idegen nyelvi fejlődésük sebességében és ritmusában - csakúgy, mint az anyanyelvi fejlődésükben- jelentős különbségeket mutathatnak. A kezdeti időszakban sok tanuló még nem áll készen arra, hogy megszólaljon, beszélgetést kezdeményezzen, vagy akár aktívan részt vegyen abban. Ezt a tanulási folyamat elején tiszteletben kell tartani, hiszen non-verbális vagy mozgásos tevékenységeken keresztül a tanuló fejlődését így is figyelemmel lehet kísérni.

A hibákat a már meglévő ismeretek és készségek szintjére utaló, a következő lépéseket meghatározó jelenségekként, mint a tanulási folyamat természetes részét kezeljük. A tanulók nyelvi hibáinak javítása nem minden esetben szükséges, amennyiben a tevékenység végzése során a hangsúly a kommunikációra, és a folyamatos beszédre tevődik. A nyelvtanulás minden szakaszában alapvető fontosságú a biztonságot nyújtó osztálytermi légkör kialakítása, amiben a tanulók bátran és örömmel, kísérletezhetnek a nyelv használatával, mernek hibázni, és gondolataikat szívesen megosztják másokkal.

6. ÉRTÉKELÉSI ALAPELVEK ÉS MÓDSZEREK

6. 1. ALAPELVEK

Ahogy a nyelvi fejlesztési célok megfogalmazásánál fentebb már láttuk, a magyar mint idegen nyelvi kerettanterv célja a program minden szintjén a tanulók idegen-nyelvi kompetenciájának és ezen belül elsősorban produktív nyelvi készségeinek a fejlesztése. Ezért alapvetően fontos, hogy az értékelés is a célként megjelölt *kompetenciákra irányuljon*, ne a nyelvi rendszer elemeire (szókincs, nyelvtan). Ennek alapvető feltétele, hogy az értékelés *kommunikatív nyelvhasználat során történjen*, melynek kellékei: kommunikációs helyzet, kommunikációs szándék, és valamilyen ismeretbeli, felfogásbeli, vagy véleménybeli különbség, amit a beszélőtársak a kommunikáció során áthidalnak. Az értékelés legfőbb kritériuma pedig az, hogy a kommunikáció során teljesül-e a kommunikatív szándék, megvalósul-e az ismeretközlés ill. véleményátadás, létrejön-e a kívánt tranzakció, és hogy a kommunikáció módja megfelel-e a kommunikatív helyzetnek. Az ilyenfajta nyelvi tevékenység értékelése *szubjektív*. Szubjektív értékelésen azt értjük, hogy a feladatnak nincs egyetlen, objektív kulcsként alkalmazható megoldása, amihez a teljesítményt mérni lehet, hanem minden megoldás a végtelen számú lehetséges változatok egyike, amelyről az értékelő személy előre meghatározott szempontok szerint véleményt alkot, és amit *kvitatív módon és szöveges* formában jellemez. Az értékelés szempontjainak meghatározásában hasznos segítséget nyújthat a KER „A szóbeli nyelvhasználat minőségi szempontjai” című táblázata (KER, 2002:36-37), mely a következő kritériumokat írja le az egyes nyelvi szinteken: választékoság (nyelvi eszközök használata); nyelvhelyesség; folyékonyág; interakció és koherencia.

A magyar mint idegen nyelven való kommunikáció, különösen a közönség előtt zajló verbális kommunikáció nagy kockázatvállalást jelent a nyelvtanuló számára, mert kiszolgáltatja, sérülékennyé teheti az egyént. Fontos, hogy a kommunikatív nyelvóra olyan légkörben folyjon, amiben a tanulók könnyen vállalják ezt a kockázatot. Ennek a bizalommal teli légkörnek a megteremtésében kiemelkedő szerepe van azoknak az értékelés során a tanár által alkalmazott módszereknek, amelyekkel *növelni lehet a nyelvtanuló önbizalmát, önbecsülését, önismeretét*. Az ilyen értékelés *fejlesztő jellegű*, azt emeli ki, amit a tanuló már megtanult, amit tud, s a hibát, mint a tanulási folyamat természetes velejáróját kezeli, ami a tanár és a tanuló számára egyaránt lényeges információkat hordoz.

Mivel a magyar mint idegen nyelv oktatásában ritkák a homogén tanulócsoporthoz, ez egyben azt is jelenti, hogy az értékelésnek *tekintettel kell lennie a tanulók eltérő kiindulási nyelvi szintjére, eltérő képességeire, haladási ütemére stb.* Célszerű a tanulók értékelésére differenciált kommunikatív tevékenységeket és/vagy kritériumokat használni, s az elért teljesítményt nem (csak) a csoporthoz, hanem a tanuló korábbi teljesítményeihez viszonyítva is megállapítani.

Egy idegen nyelv elsajátításának és a megszerzett nyelvtudás fenntartásának feladata nem ér véget az osztályteremben és nem zárul le a szervezett oktatással, hanem egy életen át tartó folyamat. Ezért fontos, hogy a tanulókat autonóm nyelvtanulókká neveljük. Ennek fontos eleme az *önértékelés*.

A tanulói kooperáció szempontjából döntő fontosságú, hogy a közös csoportmunkában nyújtott teljesítményt együttesen, a *teljes csoportra* vonatkozóan értékeljük, ne egyénekre bontva, illetve hogy az értékelésbe vonjuk be a tanulók egymásról alkotott véleményét. Mind az önértékelésnek, mind a tanuló társak értékelésének feltétele az osztálytermi demokratikus légkör, melynek fontos eleme, hogy az értékelés *transzparens* módon zajlik, vagyis szempontjai, ideje, módja a tanuló számára ismert, illetve a tanulókkal közösen kialakított.

Egyetlen előre megírt program sem szól egyetlen adott tanulócsoporthoz és egyetlen konkrét tanulóhoz sem, hanem valami általánost céloz meg. A tanár az, aki a programot az adott tanulócsoporthoz és az adott diákok szükségleteihez és céljaihoz tudja igazítani. Ennek a finom hangolásnak is kiváló eszköze az értékelés. A tanár a tanulók nyelvi szintjéről és szükségleteiről összegyűjtött információkat arra is fel tudja használni, hogy *a folyamatot a tanulók változó igényeiből, aktuális nyelvi szintjéből igazítsa*.

A magyar mint idegen nyelvi kerettanterv eszközöket és megoldásokat kínál ahhoz, hogy a tanár a tanulási folyamatot egyéniesítse, a fejlődést az egyes tanulók szintjén vegye észre, és az

egyéni tanulási utakat ennek megfelelően tervezze meg, lehetőleg az érintett diák bevonásával. Bár a formatív értékelés is járhat osztályozással, mégsem az a lényege. Sokkal fontosabb a vele járó személyes figyelem és irányítás. Célja a pozitívumok megerősítése, valamint a szükséges fejlődéshez vezető lépések meghatározása. A formatív értékelés az egész életen át tartó tanulás képességének fejlesztését szolgálja azzal, hogy hozzájárul a tanulói felelősség kialakulásához és a tanulási módszerek fontosságának tudatosításához.

6. 2. PÉLDÁK AZ ALAPELVEKET MEGVALÓSÍTÓ LEHETSÉGES ÉRTÉKELÉSI MÓDSZEREKRE

Portfólió: a tanulói munkák meghatározott, közösen kialakított elvek szerinti gyűjteménye. Egy-egy tanulási szakaszban általában előre meghatározott darabszámú és jellegű (pl. műfajú) munkát tartalmaz, összeállításában a tanárnak és a diáknak is van szerepe. Bármikor áttekinthető, a tanulási folyamat egészéről ad képet, növeli a tanulói felelősséget.

Egymás értékelése:

A tanulók párban vagy csoportban, előre (általában közösen) megállapított szempontok alapján értékelik a tanulási folyamatot, akár a csoport, párok szintjén. Erősen megnöveli a felelősséget, tudatosítja a tanulási folyamat egyes elemeinek szerepét. A folyamatra koncentrálnak, nem a végeredményre. Tárgya lehet egyetlen tevékenység, egy tanóra vagy egy teljes modul.

Tanulói önértékelés: Ennek az értékelési módszernek az alapfeltétele, hogy megtörténjen az egyéni (esetleg páros vagy csoportos) tanulási célok kitűzése, és ez illeszkedjen az egyéni fejlődési szükségletekhez, valamint mérhető legyen.

Egy tanuló értékeli a csoport munkáját:

Előre megadott szempontok alapján, mindig más végzi az értékelést, és általában egy-egy óra sikere, eredményessége mérhető vele. Fontos, hogy módot adjunk a többiek hozzászólására is.

Csoportmegbeszélés:

A nyelvtanulói csoportnál kisebb, az adott feladatot együtt végző diákok megbeszélése ez, különösen szükséges a hosszabb, projekt jellegű tevékenységek során az addig elért eredmények megbeszélésére és a további lépések meghatározására.

Tanulói napló vagy a kompetenciákat felsoroló eredménylista:

A naplónak sablont kell tartalmaznia, amely alkalmas az elért eredmények rögzítésére, a hiányosságok feltárására és a követendő lépések meghatározására. Egyszerű formája a követelményeket tartalmazó részletes lista, amelyet a tanulási folyamat (szakasz) elején állít össze a tanár, a tanuló pedig bármikor kipipálhatja azt az elemet, amelyet elért.

Alább példákat adunk arra, hogy a fenti értékelési alapelvek milyen értékelési módszerekkel valósíthatók meg. A példák zöme több értékelési alapelvet is megvalósít, ezért sok az átfedés. Az ismétlés elkerülése végett csak egy, a legjellemzőbbnek ítélt elvhez tüntettünk fel minden példát.

Az értékelés növelje a nyelvtanulók önismeretét, önbecsülését.

- Gyermek- vagy szépirodalmi gyűjtemény, portfólió készítését követően a tanulók bemutatják tanáruknak és társaiknak saját portfólióikat, elmondják, hogy melyik autentikus anyaghoz mit készítettek, melyik a kedvencük és miért, stb. Önértékelésüket követően a társak és a tanár is véleményt mondanak a portfólió tartalmáról és kivitelezéséről. Portfólió: a tanulók egy dobozban, dossziében összegyűjtik mindazt, amit az autentikus anyagok feldolgozása során készen kaptak, illetve egyedül vagy társaikkal saját maguk készítettek el pl.: versek, mesék, történetek, azok illusztrációi, képek, rajzok, poszterek, maszkok, szorgalmi feladatként önállóan gyűjtött anyagok stb.).

A tanuló „Oklevelet” kap, amelyben rögzítjük, ha valamit megtanult, elsajátított, vagy megalkotott.

- A tanulók előadását a társak és a tanár tapssal jutalmazzák.
- A tanulót megdicsérik, ha valamit sikerrel oldott meg.
- A tanár összegyűjti az órán hallott jó nyelvi megoldásokat, felírja őket a táblára,

dicsér, megtapsol.

- A tanuló írásos munkájának tartalmára a tanár írásban válaszol, miközben helyes példákat ad azokra a nyelvi elemekre, amiket a tanuló helytelenül használt.

Az értékelés kompetenciákra irányuljon, és kommunikatív nyelvhasználat során történjen.

- Portfólió: a tanár egy dobozban, dossziében összegyűjti a tanuló legjobb munkáit, pl. leveleket, történeteket, posztereket, előadások jegyzeteit és szemléltető anyagát, szerepjátékok, előadások, , videofelvételeket, fotókat stb., és kérdőív segítségével értékeli magát, majd ugyanezt a kérdőívet kitöltve megkapja egy tanulótól és a tanártól is. Az érdemjegy ezek összegzéséből születik.
- Kommunikációs feladat során előre ismertetett/egyeztetett szempontok szerint megfigyeljük a tanuló nyelvi viselkedését és regisztráljuk. A portfólióba tesszük a feljegyzést.
- A projektmunka során a tanár egy mappában összegyűjti a tanulók munkáit, pl. leveleket, történeteket, posztereket, előadások jegyzeteit és szemléltető anyagát, szerepjátékok, előadások, videofelvételeket, fotókat, stb. és a projekt befejezése után közösen megtekintik azokat. Mind a tanár, mind a tanulók értékelnek, véleményt formálnak az elkészült munkákról.

A szóbeli értékelésen túl a tanulók kérdőív segítségével is értékelhetik magukat. Ugyanezt a kérdőívet megkapják más tanulók illetve a tanár, és ezeket összehasonlítják az önértékeléssel.

Az értékelés segítse a tanulók autonóm nyelvtanulókká válását.

- A tanulók kitöltenek egy önértékelő lapot vagy naplót, majd párban megvitatják, miben fejlődtek, mit tanultak. Ezt követően tanárukkal hármasban vagy kis csoportban beszélgetnek arról, ki hogy látja a fejlődést, illetve az előttük álló tennivalókat. Önértékelő lap, napló tartalma: pl. „megtanultam...; tudom, hogy kell ...; el tudom mondani, hogy...ez jól megy nekem...; ebben fejlődnöm kell...; ez sikerült...; ezzel problémám volt.”

- A projektfeladat megoldása után időt adunk arra, hogy a tanuló saját munkájára reflektáljon és rögzítse az eredményt.

Az értékelés legyen kvalitatív és szöveges.

- A tanulók írásos munkájának tartalmára a tanár írásban reagál, miközben helyes példákat ad azokra a nyelvi elemekre, amiket a tanulók helytelenül használtak.
- szóban és írásban is visszajelzést kap a tanuló, ez kiemeli erősségeit, és annyi problémával szembesíti, amennyit a közeli jövőben reálisan képes megoldani.

Az értékelés legyen transzparens.

- A tanterem falára kifüggesztik a félév elején közösen kialakított értékelési szempontokat (szöveges vagy rajzos formában).

Az értékelés legyen csoportos értékelés kooperatív munkaformák esetén.

- A csoportmunka után a csoport összes tagja ugyanazt az értékelést kapja (szövegeset illetve érdemjegyet).
- A csoport tagjai elemzik, ki mivel járult hozzá az eredményhez. Egymásnak üzeneteket írnak, megfogalmazzák, hogy kitől mit várnak a következő együttes munka során.

Az értékelésnek legyen fontos része az önértékelés és a társak értékelése.

- Mielőtt a tanár saját maga értékelné a tanuló teljesítményét, önértékelést kér a tanulótól. Ennek a szempontjai megegyeznek a tanár által használt szempontokkal, és előre ismertették, illetve előzetesen közösen alakították őket.
- A tanuló a feladatok megoldása után kap időt, hogy saját munkájára, hozzájárulására reflektáljon, értékelését rögzítse.
- Konferencia: a tanulócsoporthoz és a tanár közösen nézik meg és értékelik az elkészült feladatokat, műveket, gyűjteményt (portfólió). A tanár a csoport egy tagja, egy szavazata van.
- A tanuló tanulási naplót vezet.

- A tanuló tanulási „könyvelést” vezet a következő lehetséges fejlődéssel: „Ez jól megy nekem / Ebben fejlődnöm kell / Ez sikerült / Ezzel problémám volt.”

Az értékelés legyen pozitív, „mit tud?” alapú.

- A tanár összegyűjti az órán hallott jó nyelvi megoldásokat, felírja őket a táblára, dicsér, megtapsol.
- A tanuló arról kap írásos visszajelzést egy szóbeli produkció után, hogy mit tudott jól megoldani.

Az értékelés vegye figyelembe az eltérő kiindulási nyelvi szinteket.

- Több megoldást is lehetővé tévő feladatokban értékel a tanár (pl. igen/nem választás helyett, skálát ad).

7. A KERETTANTERV ADAPTÁLÁSÁNAK LEHETSÉGES MÓDJAI AZ 1-8. ÉVFOLYAM NEM MAGYAR ANYANYELVŰ HALADÓ SZINTŰ NYELVTANULÓI ÉS A HÁTRÁNYOS HELYZETŰ TANULÓK SZÁMÁRA

7.1. A KERETTANTERV CÉLJAI, LEHETSÉGES TANANYAG-FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

A kerettanterv kettős célt szolgál:

- a) segítséget kíván adni helyi tantervek kialakításához és tananyagok fejlesztéséhez;
- b) segítséget kíván adni a magyar mint idegen nyelv oktatás közoktatásbeli hazai gyakorlatának kialakítására és pedagógiai szemléletének kialakulására.

A fejlesztésnek a gyakorlatból kell kiindulnia, úgy, hogy a tanulót helyezi a középpontba. Ahhoz, hogy minél eredményesebben lehessen az idegen anyanyelvű diákokkal foglalkozni, biztosítani kell számukra a külön órai foglalkozást. Célszerű tehát külön magyar mint idegen nyelvi órák keretein belül tartani a foglalkozásokat, hacsak nem keresztntantervi tananyag tartalmak elsajátítása a cél. Tudatosan kell törekedni a tanulók egyéni fejlesztésének biztosítására is az egyénre szabott fejlesztés érdekében. Az egyéni tanulási formákat kiscsoportban pár- vagy csoportmunkákkal lehet színesíteni. Javasolt a projekt munkamódszerek alkalmazása is, amely a nyelvi készségek fejlesztése mellett gazdag lehetőséget teremt az általános és szociális készségek fejlesztésére is.

A tanulót az alábbi tényezők segítik az eredményes tanulásban:

- jól kidolgozott tananyag, nyelvi program;
- megfelelően képzett pedagógus;
- nyitott és elfogadó iskolai közeg;
- rendelkezésre álló korszerű taneszközök és gyakorló segédanyagok (audio-vizuális anyagok, számítógépes programok);
- támogató szülők, és családi környezet (függetlenül attól, hogy beszélnek-e a szülők a magyar nyelvet vagy sem).

A magyar mint idegen nyelv fejlesztésére szánt törvényileg biztosított órák száma heti 2. Ez jelentős előrelépés a fejlesztés érdekében, de nem minden esetben nyújt hatékony nyelvi képzést. A kerettanterv kezdő programja az egy tanévre szóló elnyújtott nyelvtanulás helyett egy olyan intenzív nyelvi képzést javasol, amelyet a nem magyar anyanyelvű tanuló az iskolába lépés kezdetekor kap meg. A rendkívül szerteágazó tanulói háttér miatt azonban ez a program nem feltétlenül esik egybe a tanév elejével, és nem várható, hogy nagy tanulói létszámban lehet megvalósítani a nyelvi programot. Ezért elengedhetetlen az egyéni fejlesztés tervének kidolgozása helyi szinten.

A fejlesztés szemlélete - figyelembe véve a célcsoportok sajátosságait – részben eltérhet nem magyar anyanyelvű kezdő nyelvtanulók magyar mint idegen nyelvi fejlesztésétől, amennyiben:

- kapcsolódhat a már fejlesztett és kipróbált szövegértési modulokhoz, így tartalomalapúvá válik a nyelvtanulás;
- a fejlesztett tananyagok használhatóak olyan osztályokban is, amelyekben fokozott szövegértési nehézségekkel küzdő tanulók is vannak, ti. valamennyi tananyag lehetőséget adhat a további differenciálásra;
- ugyanabba a tanórába épülnek bele a magyar mint idegen nyelvű tanulóknak szóló feladatok, így a tanulók jobban integrálódnak a csoportba;
- tágabban értelmezi a kommunikatív nyelvi kompetencia fogalmát, ami megfelel a KER kommunikatív kompetencia fogalmának;
- az idegen nyelvi fejlesztés alapelvei nagyobb hangsúlyt kaptak, mint a tanuló- és tevékenységközpontú módszerek, változatos feladatszerkezeti formák, a korosztályos és intellektuális különbségek messzemenő figyelembe vétele stb.;
- a fejlesztések mindegyike módszertani ötleteket is ad a pedagógus kollégáknak, hogy segítse mindennapi felkészülésüket, függetlenül attól, melyik évfolyamon milyen tárgyat tanítanak.

Mivel a magyar mint idegen nyelvű fejlesztések a szövegértés-szövegalkotási kompetencia fejlesztésére létrejött kerettantervi B típusú modulokhoz igazodhatnak, ahogyan, azok sem,

így - általában - az újonnan fejlesztett tananyagok, modulok nem kell, hogy teljes tanórákat vegyenek igénybe.

A fejlesztés során arra törekedhetünk, hogy megkönnyítsük a tananyagokkal dolgozó pedagógusok munkáját, így a módszertani útmutatóba illesztethetjük a magyar mint idegen nyelves tanulókra vonatkozó ajánlásokat, kiegészítéseket (gyakran több változattal és ötlettel bővítve) és feladatlapokat.

A következő példa, ajánlás, az 1-2. osztályos szövegértés-szövegalkotási kompetenciát a matematika tantárgyon keresztül fejlesztő *Irányok térben és síkban – viszonyfogalmak – térben* című modulból való:

II. Tárgypakolás játék

A gyerekek tárgyakat helyeznek el a teremben tanítói utasítások alapján. Kb. 2-3 perc.

A gyerekek kezükbe veszik kedvenc játékkukat (első osztály év elején, a biztonságérzet erősítése érdekében engedjük, kérjük, hogy hozzák be kedvenc kis játékkukat - állatka, kisaútó, rongy...) Mi mondjuk meg, hogy jobb vagy bal kezükben legyen. Ezek után adjunk olyan utasításokat, melyek szerepelnek a különféle tér- és síkbeli viszonyfogalmak.

Példamondatok: *Te gyétek a pad alá! (fölé, mellé a jobb oldalra, mellé a bal oldalra...)*

Te gyétek a jobb vállatokra! (Bal térdetekre, bal könyökötökhöz, a két bokátok közé, a fejetek fölé, hátatok mögé...)

Te gyétek két szék közé!...

Ugyanez tárgy nélkül, csak tenyérrel is játszható.

Kiemelt képességek, készségek: figyelem, koncentráció fejlesztése, a térbeli viszonyfogalmak mélyítése.

MAGYAR MINT IDEGEN NYELV kiegészítés - felkészítő feladat

A „II. Tárgypakolás játék” c. feladat előtt az osztállyal közösen is lehet gyakorolni az irányt jelző névutókat: alá, fölé, közé, mellé, mögé, elé.

Ennek egyszerű módja, hogy miközben a tanító egy névutót mond, két keze és feje segítségével a szó jelentését is jelzi, majd megkéri a gyerekeket, hogy ők is kövessék a példáját.

(1. ábra: egy emberi fej alatt vízszintesen egy kéz. Alatta szerepeljen az „alá” névutó

(2. ábra: emberi fej mellett két oldalon egy-egy kéz, az ábra alatt szerepeljen a „közé” névutó.)

Ezután egy tanuló is mondhatja előre a névutókat, miközben társai a jelentését mutatják. Egy másik variáció szerint egy önként jelentkező mutatja a szót, a többiek pedig azonnal mondják a szóalakot.

Később gyakoroljanak a gyerekek párban is.

A magyar mint idegen nyelvű kiegészítő anyagok készítésénél igyekezzünk minél több szempontot figyelembe venni, bár tudjuk, hogy a pedagógusoknak gyakran minden tanulónak egyénre szabott anyagokat kell készítenie, hiszen a tanulók (a szociokulturális háttér, az intellektuális kompetenciák, a hazai iskolarendszerbe való beilleszkedés, közvetítő nyelv

ismeretének vagy nemismeretének, az anyanyelv különbözőségének stb. tekintetében) rendkívül sokfélék lehetnek. Ezért javasolt, hogy a felsőbb évfolyamokon minden modulhoz **kétféle feldolgozási változatot** készítsünk: az **első változatnál** azt feltételezzük, hogy a tanuló számára az elsajátítandó anyag tartalmában új és nyelvileg is kihívást jelent. A **második változatnál** abból indulunk ki, hogy a tanulóknak modul tartalma túlnyomórészt nem ismeretlen, nyelvileg azonban segítséget igényel. Természetesen, tekintettel a komplex tartalmakra, ezen modulok nyelvi szintje a Közös Európai Referenciakeret szintjei alapján az A2 - B2 nyelvi szinteken van, mivel többnyire a feldolgozandó szövegek nyelvi nehézsége is ezeken a szinteken mozog.

Így ezekkel a kiegészítő tananyagokkal ötleteket adhatunk arra, hogyan tud a pedagógus az órakeretekben belül a **nem magyar anyanyelvű diákoknak és a szövegértési problémákkal küszködő anyanyelvi tanulóknak** is segítséget nyújtani.

A két-két változat közötti különbség jól látható egy példán, egy 7. évfolyamos történelem modul első tanulói feladatlapjánál:

A Dualizmus kora

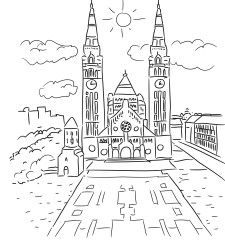
1. változat

1. *Olvasd el a „világváros” szó értelmezését! Húzd alá azokat a kifejezéseket, amelyek szerinted a „világváros”-t jellemzik!*

világváros = Fejlett gazdasági és kulturális életű,
általában egy milliónál több lakosú város

London=világváros

Szeged=nagyváros, de nem világváros

1. több millió lakos
2. nemzetközi pénzügyi intézetek
3. nincs repülőtér,
helyi autóbuszjáratok
4. filmfesztiválok
színház
opera
múzeumok
5. városi focibajnokság
6. fejlett médiaszolgáltatások:
 - BBC
 - The New York Times
 - nyomdák
7. általános iskolák, középiskolák

A Dualizmus kora

2. változat

1. *Olvasd el a „világváros” szó értelmezését! Írjál 3-4 dolgot, amelyek szerinted egy*

világvárost jellemeznék!

világváros = Fejlett gazdasági és kulturális életű,
 általában egy milliónál több lakosú város

Pl.: filmfesztiválok

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

7.2. AZ 1-8. ÉVFOLYAM NEM MAGYAR ANYANYELVŰ HALADÓ SZINTŰ NYELVTANULÓI ÉS A HÁTRÁNYOS HELYZETŰ TANULÓK SZÁMÁRA AJÁNLOTT TÉMAKÖRÖK, NYELVI TARTALMAK ÉS VÁRHATÓ NYELVI EREDMÉNYEK

Szövegértés-szövegalkotás magyar mint idegen nyelv kompetenciaterület	1-2. évfolyam	3. évfolyam
Matematika	Irányok térben és síkban, viszonyfogalmak – térben	Kombinatorikai szöveges feladatok
	Kakuktkojás-indoklás	Történetkövetés fejszámolással, kérdés nélküli szövegesek
	Érzékelhető tulajdonságok - a testrészek	Leírt kísérlet értelmezése

Természetismeret	Mérhető tulajdonságok - hosszúság	Állatok egymásra hatása
-------------------------	-----------------------------------	-------------------------

Szövegértés-szövegalkotás magyar mint idegen nyelv kompetencterület	5. évfolyam	7. évfolyam
Matematika	Környezetünk és a matematika	-
	Szövegbe bújt matematika	-
Természetismeret	Környezetünk veszélyei és védelme	-
	A vöröshagyma	A Dualizmus kora
Történelem	A görög kultúra	Az első világháború
	Hammurapi törvényei	-
Biológia	-	A mérsékelt övezet élővilága
Földrajz	-	Az Amerikai Egyesült Államok kialakulása és gazdasági fejlődése
Fizika	-	A termikus kölcsönhatás
Kémia	-	Halmazállapot-változások

Évfolyam	Modul száma	Cím Témakör	Idegen nyelvi tartalom	Várható nyelvi eredmény
5-8. évfolyam	1.	Magyarország és szokásrendszere	<ul style="list-style-type: none"> - Ismerkedés Magyarország és Budapest főbb nevezetességeivel, tájékozódás az országban és a fővárosban. - Tájékozódás a térképen. - Ünnepek, szokások Magyarországon. - Nyelvi udvariassági formák – a tegezés-magázás formai követelményei. - A múlt idő. - Az igekötők és szórendi 	<ul style="list-style-type: none"> - A tanuló ismeri Magyarországot és a főváros legfontosabb nevezetességeit, - tud térképen tájékozódni, útvonalat tervezni, - meg tudja nevezni a legfontosabb nemzeti és családi ünnepeket, el tudja mondani, melyiket miként szokás ünnepelni,

		helyzetük (tagadás, kérdő mondat). - A melléknévi igenév és főnevesült formái.	
2.	Közlekedés, szolgáltatások, egészségügyi szolgáltatások	- Közlekedés, útbaigazítás. - Szolgáltatások és igénybe vételük – szókincsbővítés. - Betegségek és tüneteik. - Orvosnál. - A felszólító mód. - A tiltás nyelvi formái. - A ható ige használata.	- A tanuló ismeri a közlekedéssel kapcsolatos illemszabályokat, - tud részletes útbaigazítást adni, kérni, - új szavakkal, beszédfordulatokkal bővíti szókincsét a szolgáltatásokkal kapcsolatban, - ismeri az orvosi vizsgálat legtipikusabb beszédpaneleit.
3.	Pályaorientáció	- Foglalkozások és munkaeszközök megnevezése. - Iskolatípusok, továbbtanulási lehetőségek. - Az iskolaválasztással kapcsolatos szókincs. - Külső/belső tulajdonságok leírása. - A birtoktöbbsítő jel és a ... az -ék forma. - Az összetett mondatok. - A vonatkozó névmások használata.	- A tanuló ismer több foglalkozást, - eligazodik a magyar iskolarendszerben, ismeri az iskolatípusokat, - képes érveket felsorakoztatni véleménye mellett, - tud ellenérveket megfogalmazni, - képes bonyolultabb összetett mondatokat megérteni és megalkotni, ismeri az ehhez szükséges kötő- és utalószókat.
4.	Szabadidő, hobbi, sport, egészséges életmód	- Szabadidős tevékenységek elnevezése. - Sportok és sporteszközök megnevezése. - Színház- és mozilátogatással kapcsolatos szókincs. - Filmek, könyvek – véleményalkotás. - Az egészséges életmódra nevelés. - A meghívás - A jövő idő kifejezési módjai. - A feltételes mód használata.	- A tanuló tud szabadon beszélgetni szabadidős tevékenységekről, sportokról, - képes véleményt alkotni filmekkel, előadásokkal, könyvekkel kapcsolatban, - megnyilatkozásaiban tudja alkalmazni a jövő időt, - tudja használni a feltételes módot, - képes bonyolultabb összetett mondatokat létrehozni mind írásban, mind pedig szóban.

			<ul style="list-style-type: none">- A mellérendelő kötésszavak.- A határozói igenév alkalmazása.	
--	--	--	---	--

8. SZAKIRODALOM

- Bárdos Jenő: Az idegen nyelvek tanításának elméleti alapjai és gyakorlata. Bp., 2000.
Nemzeti Tankönyvkiadó
- Bárdos Jenő: Az idegen nyelvi mérés és értékelés elmélete és gyakorlata. Bp., 2002. Nemzeti Tankönyvkiadó
- Bartha Csilla: A kétnyelvűség alapkérdései. Bp., 1999. Nemzeti Tankönyvkiadó
- Dialógus és interakció. Szerk.: Radics Katalin, László János. Bp., 1980.
Tömegkommunikációs Kutatóközpont
- Éder Zoltán: Fejezetek a magyar mint idegen nyelv oktatásának történetéből. Bp., 1983.
- Éder Zoltán: A magyar mint idegen nyelv diszciplináris helye. Nyr. 108. (1984) 63-74.
- Éder Zoltán – Kálmán Péter – Szili Katalin: Sajátos rendező elvek a magyar mint idegen nyelv leírásában és oktatásában. Dolgozatok a magyar mint idegen nyelv és hungarológia köréből 5.
- Dr. Fejes Erzsébet – Kanczler Gyuláné dr.: Mesélő természet. (Anyanyelvi nevelés összekapcsolása a természetismereti és érzelmi neveléssel). Módszertani segédkönyv. Bp., 1995. Kincs Könyvkiadó
- Hegyí Endre: A magyar mint idegen nyelv a felsőoktatásban. Bp., 1971. Nemzeti Tankönyvkiadó
- Hogyan tanítsunk idegen nyelvként magyart? Egységes jegyzet. Bp., 1967. Nemzeti Tankönyvkiadó
- Hungarológiai Évkönyv. Pécsi Tudományegyetem
- Kárpáti Tünde: A magyar mint idegen nyelv tanítása a közoktatásban, In.: Útmutató migráns gyerekek neveléséhez, oktatásához CD. Szerk: Vámos Ágnes, Bp., 2003.
- Lengyel Zsolt: Gyermeknyelv. Bp., 1981. Gondolat Kiadó
- Lengyel Zsolt: Tanulmányok a nyelvsajátítás köréből. Bp., 1981. Akadémiai Kiadó
- A magyar mint idegen nyelv / Hungarológia. Szerk.: Giay Béla és Nádor Orsolya. Bp., 1998.
Osiris Kiadó
- A magyar mint idegen nyelv. Szerk.: Szende Aladár, Szépe György. Nyr. 102.
- A magyar mint idegen nyelv fogalma. Válogatta: Giay Béla. Bp., 1991. NHK.
- Széljegyzetek a magyar mint idegen nyelvről. Nyr. 103.

Szépe György: A magyar mint idegen nyelv tanítása és az alkalmazott nyelvészet. 1969.

Szili Katalin: A grammatikáról másképpen. Intézeti Szemle 1999. 16-21.

Szili Katalin: A magyar mint idegen nyelv grammatikájának néhány gyakorlati kérdése.

Dolgozatok a magyar mint idegen nyelv és hungarológia köréből 8. (1985)

Szili Katalin: Nyelvünk a külföldieknek írt nyelvkönyvekben. MNy. 108. (1984) 305-12.

Szili Katalin: Vezérkönyv a magyar grammatika tanításához, Enciklopédia Kiadó, 2006.

Vámos Ágnes: A migráció iskolai hatása. In.: Útmutató migráns gyerekek neveléséhez, oktatásához CD. Szerk: Vámos Ágnes, Bp., 2003

ANGOL NYELVŰ SZAKIRODALOM

Brewster, J., G. Ellis, and D.: Girard: The Primary English Teacher's Guide. Harmondsworth: Penguin, 1922

Ellis, G. and Brewster J.: The Storytelling Handbook for Primary Teachers. London: Penguin, 1991

Halliwell, S.: Teaching English in the Primary Classroom. Longman: London and New York. 1992

Moon, J., Nikolov, M.: Research into Teaching English to Young Learners. University Press Pécs: Pécs. 2000

Reilly, V. & S. M. Ward: Very Young Learners. Oxford: OUP, 1997

Williams, M. and R. Burden: Psychology for Language Teachers. Cambridge University Press. Cambridge. 1997